

M. Irod. O.

12311.

24.

Magyar
IRODALMI
RITKASÁGOK
Szerkeszti Vajthó László

24-26.

RÉGI
MAGYAR FOLYÓIRATOK
SZEMELVÉNYEKBEN
(ATHENAEUM, ÉLETKÉPEK,
HÖLGYFUTÁR)

A Magyar Irodalmi Ritkaságok eddig megjelent számai:

1. **Bessenyei György: A törvénynek útja.** Tudós társaság. Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reál-gimnázium* 1929/30. évi VIII. osztálya.
2. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai.** Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reál-gimnázium* 1930/31. évi VIII. osztálya.
3. **Benyák Bernát: Joas.** (Piarista iskolai dráma, 1770.) Eredeti kéziratból sajtó alá rendezte s bevezetéssel ellátta dr. *Perényi József* tanár. Kiadta a *budapesti kegyestanítórendi kath. gimnázium*.
4. **Bessenyei György: Egy magyar társaság iránt való Jámbor Szándék.** Bécs, 1790. VII. oszt. tanítványai-val sajtó alá rendezte dr. *Várady Zoltán* tanár. Kiadta a *budapesti Verböczy István-reál-gimnázium*.
5. **Károlyi Gáspár: Két könyv . . .** Debrecen, 1563. VIII. oszt. tanítványai-val sajtó alá rendezte *Jablonowsky Piroska* tanár. Kiadta a *budapesti Ev. Leánykollégium*.
6. **Szemelvények Temesvári Pelbárt műveiből.** Fordította s tanítványai-val sajtó alá rendezte *Brisits Frigyes* tanár. Kiadta a *budapesti ciszterci-rendi Szent Imre-gimnázium*.
7. **Péterfy Jenő zenekritikái.** Sajtó alá rendezte és kiadta a *budapesti Berzsenyi Dániel-reál-gimnázium* 1930/31. évi VIII. osztálya.
8. **Édes Gergely: Eredeti oktató mesék.** Dr. *Zsigmond Ferenc* tanár vezetésével sajtó alá rendezte és kiadta a *debreceni ref. kollégium gimnáziumának* 1931/32. évi VIII. A. osztálya.
9. **Dugonics András Magyar példabeszédek és jeles közmondások** c. gyűjteményéből. Sajtó alá rendezte és kiadta *Szabó Béla* polgári iskolai igazgató.
10. **Kazinczy világa.** Szerkesztette *Vajthó László*. A Kazinczy-centenáriumra kiadta a *Kir. Magyar Egyetemi Nyomda*.

MAGYAR IRODALMI RITKASÁGOK
SZERKESZTI VAJTHÓ LÁSZLÓ

XXIV. SZÁM.

RÉGI
MAGYAR FOLYÓIRATOK
SZEMELVÉNYEKBEN

(ATHENAEUM, ÉLETKÉPEK,
HÖLGYFUTÁR)

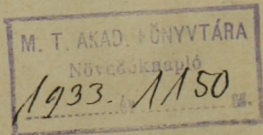

KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA

867497

020.010

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

ELŐSZÓ.

A budapesti X. ker. m. kir. áll. Szent László reálgimnázium tanári kara és ifjúsága igaz örömmel áll be a Magyar Irodalmi Ritkaságok munkásainak sorába. A modern nevelő eszmény, a munkaiskola legszebb, legmagasztosabb megnyilvánulását látja abban, hogy az intézet tanárai és diákjai közös tevékenységgel kiválasztanak irodalmunk kincsesházából egy értéket, aztán sajtó alá rendezik, kiadási költségeit előteremtik, kinyomatják, gondoskodnak elterjesztéséről és viselik a vállalkozás súlyos erkölcsi és anyagi felelősségét. A kicsinyek a nagyok irányítása mellett végzik a való élet komoly munkásainak nehéz feladatát.

Hogy eddig nem vállalkozhattunk erre a nagyszerű munkára, az csupán az anyagiak kérdésén mult. Nem volt pénzünk. Iskolánk fiatal, 25 éves és így pártfogóink, az életben már elhelyezkedett jobbmódú tanítványaink még nincsenek. A magunk erejére voltunk utalva. Éveken át gyűjtöttük, szinte kuporgattuk a filléreket, hogy a vállalkozás megindításához szükséges alaptőkét előteremtsük. A Dongó Orbán c. igazgató, intézeti tanár lelkes vezetése alatt működő Széchenyi Önképző-

kör gondos takarékosága gyűjtötte össze az első 80 pengőt. A további költségeket a tintával, a krétával, a szivaccsal és más iskolai szerekkel való takarékoskodás útján szereztük meg.

A szellemi részt, a kiválasztást és a sajtó alá való előkészítés nehéz munkáját is Dongó Orbán kartársunk végezte, illetőleg irányította. A másolásban és a javításban a következő fiaink segédkeztek: Balogh Dezső, Csatlós János, Dongó Pál, Gombos Samu, Hidvégi Jenő, Zubek Pál III. B), Nemes Ferenc, Szentjóbly István, Thegző Jenő IV. A), Szabó Mihály, Szentpétery Ernő, Teutenberg Zoltán V. B), Dongó Kálmán VII. A), Klement József VII. B), Balogh Miklós, Balla Ferenc, Szabó József VIII. A), Gárdonyi Endre és Gyenes Mihály VIII. B) osztályos tanulók.

Adja a jó Isten, hogy siker koronázza fiainknak ezt az első merész vállalkozását, melyet nem az iskolájuk jóságos, velükérző szíve bírál meg, hanem a kíméletet nem ismerő élet.

Budapest, 1933. évi február hó 19-én.

Sebes Gyula,
az intézet igazgatója.

BEVEZETÉS.

Történelmi köztudat, hogy nemzetünk legnagyobb szellemi teljesítményét egyfolytában az alatt a 25 év alatt fejtette ki, melyben Széchenyi István volt a vezére s amelyet reformkorszaknak nevezünk.

Folyóiratirodalmunk is akkor élte hőskorát. Kazinczy Ferencnek és Kármán Józsefnek a 18. század végén megkísérelt úttörései még elszigetelt és rövidéletű kezdeményezések. Am a Kisfaludy Károlytól 1822-ben megindított Aurora körül már állandó írói gárda szerveződött. A 30-as évek céltudatos lapszerkesztő munkája pedig az olvasók egész táborát termelte ki a virágzásnak lendült folyóiratirodalom számára. A szépirodalmi lapok olvasása nálunk is általános szellemi szükségletté vált. Az 1837-ben megindult Athenaeum előfizetési felhívásában joggal hirdethette: „Célunk oly folyóiratot alapítani, mely nem egyes osztályoknak, hanem általában az ország művelt rendjeinek, egyrészt lelkes asszonyainknak is megérdemelje kedvezését“.

S valóban az Athenaeum Bajza, Toldy és Vörösmarty szerkesztésében egészen a Kossuth Pesti Hírlapjának megszületéséig a legszívesebben olvasott lapja, szellemi irányítója volt az egész művelt magyarságnak. Sőt e folyóirat nemcsak a közízlést irányította, hanem új írói nemze-

déket is nevelt a nemzet számára. Értem Petőfivel és Jókaival együtt a „Tizek Társaságát“, mely a Frankenburg Adolf folyóirata köré csoportosult s megteremtette a maradi Honderű, a túlzó Pesti Divatlap és könnyű fajsúlyú Regélő mellett a 40-es évek legszínvonalasabb magyar folyóiratát, az Életképeket.

Sajnos, a refomkorszak pezsgő és alkotó művelődési mozgalmát, a békés szellemi harcot csakhamar a nyers erő harca váltotta fel; a nemzetnek fegyvert kellett fognia szabadsága védelmére s a 48-iki szabadságharc szerencsétlen kimenetelével hosszú időre megakasztotta nemzeti művelődésünk nyugati iramát.

A reformkorszak kerekszámban 100 esztendő távolában van már mögöttünk. Azalatt a 100 esztendő alatt, amely azóta elzúgott a nemzet feje fölött, annyi súlyos esemény torlódott össze történelmünkben s rakódott rá a száz évvel ezelőtti korszakra, hogy nem csoda, ha a mai nemzedék előtt kezdenek elmosódni e korszak hatalmas erő kifejtésének részletei. Trianon óta minden figyelmünket siralmas jelenünk gondja és egy jobb jövő kiküzdésének erőfeszítései kötik le. A 20. század embere előtt a 19. század lassankint halványuló multja lesz, mozdulatlan történelemmé merevedik. E sorsra jutottak elsősorban a 100 év előtti korszak érzés- és gondolatvilágának gazdag tárházai és leghűbb tükrői, a folyóiratok, melyek a múzeumok elrejtett, porlepte polcain megfakulva, méla hallgatásban őrzik nemzeti multunk sok-sok érdekes emlékét.

Úgy hisszük, a Magyar Irodalmi Ritkaságok sorozatába teljesen beleillenek folyóiratirodalmunk régi emlékeinek új kiadásai, s a középiskolai iro-

dalmi oktatásnak is, a mai művelt magyar közönségnek is szolgálatot vélünk teljesíteni, ha különösen a reformkorszak legjelesebb folyóiratait — néhány nevezetes szám kiszemelése útján — szélesebb rétegek számára is hozzáférhetővé tesszük.

Kiadványunkba felvettük az Athenaeum 2 és az Életképek s Hölgyfutár 1—1 számát. Az Athenaeumból az első évfolyam első számát szemeltük ki, mert abba Bajza József írta a vezércikket és Vörösmarty Mihály az alkalmi ódát. Kiadjuk továbbá a folyóirat 1842. évfolyamának 61. számát. Ennek a kiválasztására az volt a döntő ok, hogy ebben a számban lépett a nyilvánosság elé Petőfi „A borozó“ című versével. Hogy a szemelvényünk a jeles szerkesztő-triumviratusnak harmadik tagját, Toldy Ferencet is megszólaltathassa, e lapszámnak reánk nézve már érdektelen és az Athenaeum irányára kevésbé jellemző vezércikke helyébe a folyóirat egy korábbi évfolyamából vettük át a vezércikket, a kiváló irodalomtörténetíró egyik nyelvtörténeti értekezését.

Az Életképekből az 1847. május 8-i számot választottuk ki közlésre, mégpedig azért, mert ez a szám meg Arany János első nyilvános fellépésének emlékét őrzi, a „Válasz Petőfinek“ című költői levél közlése révén. Anyagi erőink korlátozott volta okozta, hogy e lapszámban egyes közleményeknek csak a címét jeleztük, másokat pedig megrövidítettünk. Így lehetővé vált, hogy kiadványunkban Nagy Ignác Hölgyfutárját, ezt a gyakran emlegetett s az elnyomatás politikai viszonyait rendkívül érdekesen tükröző folyóiratot is fölvehettük.

A szóban forgó folyóiratok eredetiben természetesen 4-rét nagyságúak. Ez a méret sehogysen

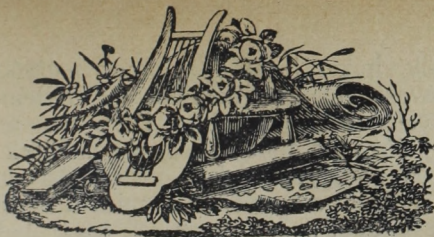
illett bele a Ritkaságok már megszokott formájába; arra azonban volt gondunk, hogy a címlapok kicsinyítve bár, de hű másolatban nyomattassanak újra.

Az eredeti szövegek közé a kimaradt cikkek magyarázatául néhány felvilágosító sort iktattunk, de ezeket félreértés elkerülése végett mindenütt szögletes zárójelbe [] foglaltuk. Egyes helyeken a szöveget tájékoztató jegyzettel is kísértük, e jegyzeteket a könyv leghátulján találja meg az érdeklődő olvasó.

Amint ezen a kis művön lelkes segítőtársaimmal, diákjaimmal az utolsó simításokat végezgettem, még teljesebb meggyőződésé érlelődött bennem a kiválogatáskor érzett az a benyomásom, hogy e 100 év előtti szépirodalmi lapokat érdemes hozzáférhetőkké tenni, mert nemesak kortörténeti adalékokban gazdagok, hanem iránycikkeik mai vonatkozásai miatt is érdekesek, szinte időszerűek. Ezek az elfelejtés homályából napvilágra kerülő szemelvények egyrészt hasznos szolgálatot fognak tenni az iskolai irodalmi oktatásnak, másrészt kellemes és tanulságos szellemi élménnyel kínálják a mai kor kicsinyét, nagyját.

Budapest, 1933. február 27.

Dongó Orbán,
a magyar irodalom tanára.

ATHENÆUM.

Tudományok' és szépművészetek' tára.

Kiadó szerkesztők:

SCHEDER, VÖRÖSMARTY, szerkesztő társ: **BAJZA**.

Pest. **Januárus 1-jén.** **1. szám.**

Tartalom: Gondolatközlés' s annak eszközei, egyszersmind bevezetésül (*Bajza*), 1. l. — Berzsenyi emlékezete (*Vörösmarty*), 5. l. — Mutatványok „a' Könyelműek“ czímű sajtó alatt levő regényből I. Leóna (*Jósika Miklós*), 6. l. — Az emberi erő' növekedése és fogyása. 8. l.

Az ész az isten, melly minket vezet,
Az ő szavára minden meghajol.

Berzsenyi.

Gondolatközlés s annak eszközei.

Egyszersmind bevezetésül.

Gondolatközlés és gondolatcsere két leghatalmasabb eszközei a lélekművelődésnek. Az ember elszigetelve képzelve, kívül minden társasági közlekedésen, szegény a maga gondolataiban, eszméiben, ítéletében, meggyőződésében;

ösztönök, lelket izgatók s annak mélyéig hatók, kevesebbek és ritkábbak. A szellemi legszébb erők szunnyadnak, a lélek sem annyit, sem oly jót nem gondol, sem a gondoltak iránt oly erős meggyőződésben nincs. Az önszárnyain repkedő meggyőződés, mint a bárka galambja világot özönlő tengerek felett habozva lebeg az eszméken s végnélküli csapongások után alig képes megállapodni valamely ponton, s ha megállapodott is, kétkedés homályai fogják körül. Egészen másképp van ez a közlekedés körében. Itt a lelket kívülről számtalan izgalmak érik, melyek felrázzák álmait; gondol és hall s a meggyőződés minden fogalmat, minden eszmét más emberi lények vizsgálódásain, bírálatán lát átmenni s azért sebesebben tökéli el magát a választásra; választásai többek ítéletével támogatva mind biztosabban, mind hamarabb válnak tetteit kormányzó elvekké, mert végtére minden gondolkodásnak, szemléletnek tettben kell végződnie s minden abstractumnak concretummá válni. Ezek szerint: közleni gondolatainkat másokkal s azokat tőlök megítélve látni s viszont mások gondolatait hallanunk s felettök bírálatot tartanunk, tökélyre törekedő emberi léleknek elkerülhetetlen szükségai közé tartozik. Ezért nyert az ember a mindenek kútfejétől szólástehetséget s általa eszközt magát urává tehetni a teremtés lényének.

Az ember leggyarlóbb, legnyomorékabb alkotmánya a teremtésnek léte kezdetén, de ma-

gában egy erőt rejt: az észet, mely őt istenséghez hasonlító lényvé teheti. A szólástehetség egy felséges adománya volt Istennek, de mégsem elég a gondolatok tökéletes közölhetésére, mert a szóbeli közlés fáradságos és szűkkörű, lassú és tűnékeny s az emlékezet is, melytől a szólástehetség főbecsét nyeri, gyengébb és hűtelenebb az emberhez, mintsem az eszméket és gondolatokat a feledékenységtől kivíván, későbbi használatul fenntarthassa. Érezve ezen szükségét, ezen hiányt, az emberben lakozó Istennek, az észnek kellett mesterséges eszközt felfedezni, mely mind a gondolatközlést tökéletesbítse, mind pedig a feledékenységnek dacoljon. Így fedeztette fel a szükség először a képjegyeket, utóbb a találmányok egyik legnagyobb csodáját: a hangjegyeket s általok az írás mesterségét, mi a gondolatközlés történeteiben epochális időpont vala. A hangjegyek már magukban is bámulatra méltó lelemény, de még inkább az következéseire nézve, sőt e tekintetben egyetlenegy. A teremtés napjától fogva maig semmi sem volt oly nevezetes, oly nagy befolyású az emberi lélek történetében, mint ezen hangjegyek. Képzeld az emberiséget napjainkban, midőn az már egyetemivé lett, írástudomány nélkül s egy oly állapotot fogsz képzelni, melyben az egész szellemi világ forgása egyszerre megszűnt. Kezdetben csak a léleknek volt szava s azt Istentől nyerte s most ember kísérté meg a teremtést s ím akaratjára a léleknélküli tárgyak is megszólaltak,

A nagy kezdet meg vala téve a gondolatközlés mesterségében s mi következésű volt legyen a lélek birodalmában, bizonyítja az emberi műveltségnek azon nagy tömege, melyet Aegyptus, Görögország és Róma s az ezek után jött időszaok egész a XV. századig mutat.

Az emberi lélek, melynek oly dolgok is sikerültek, mik teremtéshez hasonlítanak, lassanként észrevette, hogy az írásbeli gondolatközlés is még igen hiányos és sok fáradsággal jár, azért új eszközök felől gondolkodott. Nagy időnek kellett lefolyni, míg egy új haladó lépés történhetett, de végre a XV. század megszülte a hatalmas eszmét, mint lehessen az egyszer leírt gondolatot kevés idő alatt és fáradság nélkül több száz és ezer példányúvá tenni. Guttenberget nevezem s meg van nevezve a gondolatközlés második nagy időszaoka. Ez időpont után azt lehetett hinni, hogy a szellemi közlekedés eszközei kimerítvék, hogy e tekintetben az ember mindent hatalmába kerített, amit képzelni lehet s íme, alig tűnt el egy kis idő — mert mi egy század az emberiség történeteiben? — s egy harmadik nagy fölfedezés megmutatta, hogy a gondolatközlés eszközei Guttenberg találmánya által még korántsem voltak kimerítve. Az, ki Velencében 1563. évben az első *G a z e t t á t*¹ kiadá, volt kezdője a gondolatközlés harmadik nevezetes eszközének, a *f o l y ó i r a t o k n a k*. Elég csak mondanom, hogy mindenki egész terjedelmében képzelje, micsoda hatalmat nyert az emberiség a gon-

dolatközlésre nézve a folyóiratoknál fogva. A folyóiratok azáltal, hogy bizonyos napon, rendszeren s elmaradhatatlanul meghatározott helyre és olvasókhöz érkeznek meg, minden gondolatnak, eszmének, mely ember agyában születik, szárnyakat fűztek, melyeknek sebességével egyik földszarktól a másikig küldethetnek értesítés, vizsgálat és csere végett. Az időszakiratokat megelőzőt kor eszméi hosszadalmas lassúsággal terjedtek csak szülőhelyöknek határain túl; évek kellettek hozzá, míg egy nagy eszme, mely Keleten született, Nyugotra eljuthata: most a gondolatnak mérföldek ezrein keresztül, tegerentúli országokig bizonyos pálya nyílt fel. A négy fal között fölemelt szózatot egy pár nap milliók, egy pár hét alatt egész nemzetek meghallják. A gondolatok ezernyi sokasága jő és megyen s megtelt velök az egész levegő. S e bámulandó jelenéseket íme a gondolatközlés mindenható eszközei, a folyóiratok teremtették.

Alig lehet ember fölségesebb viszonyban embertársaival, mint vannak azok, kik az időszakiratokat, ezeket a gondolatközlés sebes lég-hajóit kormányozzák, kik szellemi árukkal, ész és képzelet kincseivel megrakva, koronként útnak indítják s naponként vagy hetenként ezerekhez szólanak s ezerektől hallgattatnak meg; nekik, ha lélekkel bírnak, gyakorta egy egész nemzet értelmi iránya kezökben van. De valamint nagy és dicső a folyóiratok hatása s nagy és dicső azoknak helyzete, kik által kormá-

nyoztatnak, úgy másrésről fölötte terhes és nehéz; s e hatalmas eszközök ügyetlen, gondatlan vagy épen rossz kezek között silánysággá fajulhatnak s kártékonyakká. Folyóiratot céljának megfelelőleg szerkeszteni roppant gondot és előrelátást, igen finom tapintatot és ízlést kíván. Az olvasó közönség műveltségi fokát és értelmi körét ismerni, a jelen idő szükségszülte kívánatit megérteni és ezeket ismervén és megértvén, nekik megfelelőleg szellemi élményt és táplálékot adni, ezek azon nagy mesterségek, melyekkel folyóirat szerkesztőinek bírniok kell s ezeknek nem bírásában vagy feledésében rejtezik az ok, hogy oly nagy a célt tévesztett időszakiratok száma, s hogy az értelmiségnek ezen mindenható előmozdítói silány és kártékony iratokká válnak és megvetéssel tekintetnek épen azok által, kik a tudományoknak különben legszenvedélyesebb barátai. Mert nem lehet elfelednünk, hogy a tudományos világnak legtiszteletesebb férfiai között sokan vannak, kik a journalisticát valami oly foglalatosságnak nézik, mely méltatlan valódi tudósok figyelmére. Sem a vádak, melyek ellenök felhordatnak, nem oly alapelküliek, sem a vádlók tekintete nem oly kicsiny, hogy őket ezen alkalommal, midőn mi is időszakiratot nyitunk meg, mellőznünk lehessen.

A napi és heti lapok — mert ezekre van leginkább panasz — azon haszon mellett, úgy mondatik, melyet közlési sebességök által szül-

nek, tömérdek kárt tesznek a valódi tudományoknak. A helyett, hogy minden oldalról megfontolt, tárgyat kimerítő értekezéseket közlenének, áltanításoknak, meg nem ért eszméknek, fonák fogalmaknak válnak terjesztőivé; az olvasó közönséget elvonják az alapos, rendszeres és kimerítő tanulástól, üres képzelgéseken s elméncség játékaival való kapkodáshoz édesgetik, a féltudósok számát — kik legízetlenebb s legveszélyesebb tagjai az emberi társaságnak — napról napra szaporítják, szóval a felületesség és frivolitás terjedésének eszközei.

Meg kell vallani, hogy ezen vádaknak fontos és sok figyelemre méltó oldalok van, s ha végig futunk gondolatban az időszakiratok történeteiben, kivált a legújabb korban, nem merhetjük tagadni, hogy a journal-literaturát méltán éri gáncsolat, mert azon lengeségnek a tanulásban, azon rendszer nélküli ismereteknek, melyek a legújabb időt és jelen nemzedéket bélyegzik, ha nem egyedüli okai is, valósággal nagy részben előmozdítói. De ezen előzményekből, azt hiszem én, nem úgy foly a következés, mint némely, bár egyébiránt minden tiszteletre érdemes férfiak látják. Midőn az időszaki lapok hasznos vagy kártékony befolyása felett vitatkozás támad, nem kell soha figyelem nélkül hagyni azon kérdést, vajjon az ilyenmő lapoknak természetében s lényegében fekszik-e azon rossz, melyet szűlnék, s melyet én is kész vagyok iménti vallomásom szerint rossznak elismerni? S vajjon miben van a szűlt rossz-

nak oka, magában a dologban-e szükségképen vagy történetesen csak a módban, mellyel gyakoroltatik? Évnegyedi és havi iratok rendszerint nem szoktak *journalisticai* kárthozó befolyással vádoltatni s miben különböznek a napi és heti lapok emezektől? Csak abban, mit nevök jelent, a megjelenés idejében. Ha tehát a napi és heti lapoknak természetében fekszik azon kárhozatos következés, melyet szülnek, hasonló vád érhetne minden néven nevezhető folyóiratot, mert a megjelenés ideje csekély különbséget tehet közöttök. Az én hitem az, hogy a gáncsolat a napi és heti iratokra nézve is csak úgy áll, mint számtalan más általánosan rosszaltdolgokra nézve. Maga a dolog elvontan tekintve sem nem jó, sem nem rossz, csak lehet rosszá vagy jóvá a szerint, miként bánunk vele. Hogy a *journalismus* napjainkban ízlésnek és tudománynak talán kevesebb hasznot teszen, mint tehetne, nem akarom tagadni, sőt tegyük fel — bár az állítás túlvitt — mit némelyek szeretnek mondani, hogy a *journalistica* elejétől fogva inkább kártékony befolyású volt, mint hasznos a tudományokra nézve; de az soha meg nem engedhető, hogy ezen ok elegendő volna a *journalistica* általános kárhoztatására s arra, mit sokan vélnek, hogy tudományos férfiaknak vétkes és dicsélnélküli dolog *journalistica*val foglalatoskodniok, hogy nekik efféléktől távol kellene magokat tartani s inkább ellenök, mint kártékony intézetek ellen munkálni, hogysen számokat

még tettelesen is szaporítani. Előleg okoskodva meg nem áll azon tétel, hogy a napi és heti lap csak kártékony legyen, mert kártékony-sága, mint érintém, nem lényeges, hanem csak történetes, utólag pedig tudjuk, hogy ha bár ritkábban is, vannak és voltak igen becses heti és napi folyóiratok: ha tehát az emberi észnek ez igen nagybecsű találománya: a *journalistica* azzá fajul, amivé nem kellene, akkor épen az következik, hogy értelemmel és ésszel nyúljunk a dologhoz s tettel ügyekezünk ellenhatni, nem pedig az, hogy magunkat tőle elvonjuk, mert ez nem egyéb, mint megfutamodás az ellenség előtt. Ha kárhuzatosak ezen intézetek, célszerű dolog-e őket saját szerencséjökre hagyni, nem okosabb, üdvösségesebb-e s nem kötelességök-e közügy és tudomány barátinak fonák befolyásaik ellen munkálni? Journalismus létezni fog ezután világ végéig, ez a léleknek már úgyszólván szükségévé vált; nem azon kell tehát ügyekezni, hogy ne létezzék, ami lehetetlen, hanem azon, hogy jótékony befolyású és célszerű legyen.

Elfajult a *journalistica* azért, mert nagyobb-részt csak vásárilag üzetik és a szerkesztők és kiadók kezdetben nem nyúlnak elég készülettel a dologhoz, később pedig igen is könnyűnek veszik azt, ami épen nem könnyű. Nem tartatik lelkiismeretes dolognak a tárgyak közlésében a körülményeket fontolni, többnyire csak a szempillantat vétetik célba és egyesek vagy kis sereg tetszése minden kinézés nélkül

messzebb időkre és a művelődés magasabb kívánataira. Igaz, hogy napi és heti írás nem meríthet ki egész tudományokat és nem terjeszthet ismereteket tökéletes rendszerben, de ennek nem is az a rendeltetése és tőle ilyesmit kívánni oly túlságos tudományszerelem, mely pedantismussal határos. Napi és heti iratokból nem fog senki philosophiát vagy históriát tanulni, ily célra rendszeres munkák valók; ellenben a philosophiának és históriának egyes, speciális ágaira világosságot vetni, azokat kimeríteni és irántuk mind új, mind hasznos gondolatokat terjesztetni, nincs tökéletesebb eszköz ezeknél a napi és heti lapoknál. Tartsuk lelkiismeretes dolognak csak olyat közölni az olvasóval, ami ész és ízlés tekintetében épületes, ami vagy tanít vagy hasznosan mulat, akkor őt a komoly tudományoktól nem elvonni fogjuk, hanem inkább hozzájuk édesgetni és vágyakat ébresztetni benne, hogy amit vele részletesen megszerettünk, azt egész kiterjedésében ügyekezzeék ismerni.

Nálunk magyaroknál, hogy magunkról is szóljunk, jelenleg semmire sincs oly nagy szükség, mint oly napi és heti lapokra, melyeknek szilárdabb characterük és komolyabb arcuk legyen, tudományt és művészetet férfiasabb lélekkel fogjanak fel. Tudjuk, mint fogadtatnak a nagy közönség által honunkban a mélyebb és rendszeresebb tudományos munkák; tudjuk, hogy azokból a művekből is, melyek a szép-literatúrához számíttatnak, a magasabb szelle-

műek mely kevesek által értetnek, kedveltetnek; azalatt, míg holmi, gyakran igen üres csecsebecséknek nagy kelendőségük van. Ezen bal útról csak egy komolyabb szellemű napi vagy heti irat téríthet meg bennünket, mely magának könnyebben szerez bemenetelt mindenütt, mint a sok kötetű munka. A jelen lapoknak épen az lesz a céljuk, hogy a léleknek nemesebb és hasznosabb táplálékot nyujtsanak és az olvasó közönséget tudományban és művészetben szilárdabb becsű dolgok megkedvelésére édesgessék. Tanulságosat és gyönyörködtetőt akarunk egyszersmind nyujtani és azon ügyekszünk, hogy lapjainkban érdekeset mind a mulatni akaró, mind a tudományok barátja koronként leljen. E két dolgot nálunk sokan nem szeretik együtt látni, mi pedig épen összekapcsolni ügyekszünk, mert nem akarunk azon félszegek számába tartozni, kik egyiket a másik miatt megvetik s erősen azt hisszük, hogy a tudományoknak a művészetekkel karöltve kell járniok, ha célt akarnak érni. A tudomány magában elfásítja a lelket, a művészet magában — értem annak merő gyakorlati részét — felületessé s félszeggé teszi s csak az jár igaz úton, ki széppel köti össze a jót. De más részről tapasztalásból tudjuk azt is, hogy a magyar olvasók kicsiny száma speciális folyóiratokat még nem képes fenntartani s ki valamely lapnak hosszabb időkre akarja biztosítani életét, több érdekeket kell egybekapcsolnia. Meg kell jegyeznünk azt is e helyt, hogyha lapjainknak

vagy tudományos vagy szépliteraturai része találna érdekesebb lenni a másik felett, az semmi másnak ne vétessék jeléül, csak annak, hogy jelen körülményeink közt s erőnkkel abban állíthatánk elő több figyelemre és közlésre méltót.

A magyar journalisticára, mely még csak nem régiben született gyermek, az a panasz vala eddig, hogy vagy csupa mulatságra tartozó dolgokkal foglalkozott és itt is kevés figyelemmel ízlésre, szív és fej jobbítására; vagy tudományt akarván terjeszteni, azt egyrésztől felületesen és alaptalan elvekből, másrésztől pedig éldelhetlen szárazsággal üzte. Mennyi igaz s alapos van ezen panaszokban, nem ide tartozik elítélnünk, de mi mindenesetre úgy vesszük azokat, mint jó időben jött intést, hogy a hibákat minden erővel kerülni törekedjünk.

Hirdetésünkben elül voltak számítva a tudományok, melyekre az Athenaeum és Figyelmező koronként kiterjesztendi figyelmét. Félreértés elhárítására meg kell jegyeznünk, hogy az előszámláltakból nem mindig s állandóan lesznek cikkelyek közölve, hanem majd egyből, majd másból a szerint, mint a körülmény engedi. Megtörténhetik, hogy lesz az előszámláltaknak oly ága, melyből néha hónapokig nem közlendünk. Külföldi folyóiratokból szorosán csak azt szándékozunk közleni, ami nálunk érdekes lehet s lelkiösmeretes dolognak nézendjük semmit nem adni csak

azért, hogy lapjainkat töltse. Eredeti dolgozatokból pedig törekedni fogunk mindent olyat adni, ami a literaturának jobb termékei közé számíttathatik vagy legalább körülményeink között nyereség lehet a literaturában.

Ügyekezetünk minden összegyűjthető erőket és tehetségeket lapjaink körül összegyűjteni s örvendezve dicsekedhetünk azon ritka szerencsével, hogy új pályánkon hazánk annyi jeles íróitól segítettünk. De valamint egyrésztől mindent elköveltünk, ami kezdeményünk hasznára szolgálhatand, úgy másrésztől némi aggodalom támad bennünk, hogy talán épen ezen előkészület által oly reményeket gerjesztettünk az olvasó közönségben, melyeknek megfelelni képesek nem leendünk. Mi jól érezvén a vállalat nagyságát s erőnk középszerűségét, semmi rendkívüli dolgokkal nem kecsegtetjük olvasóinkat, egyedül ügyekezet s szorgalom az részünkről, ami iránt tökéletes biztosságot nyújthatunk. Amit olvasóinktól előlegesen kérünk, abból áll, hogy lapjainkat ne egy-két számból s úgyszólván születésök napjain, hanem több számok után ítéljék meg; ha kinek pedig várákozását huzamosabb idő után sem volnánk képesek betölteni, azt bizodalmasan kérjük, legyen szíves magával számot vetni az iránt, milynemű volt várakozása, s ha megfontolva a körülményeket, reményei nem mentek-e túl a lehetségeseken? Hiba mindkét résztől képzelhető; a miénkről, ha igazságos kívánatoknak meg nem felelünk, az olvasó részéről, ha oly

valamit vár tőlünk, minek teljesítése vagy
erőnket mulja fölül vagy körülményeink kö-
zött nem lehetséges.

B a j z a.

Berzsenyi emlékezete.

„Nem kérem, oh sors, kincseidet, nem az
Uralkodó kényt és ijedelmeit,
Sem harci pályán a megöltek
Véreivel ragyogó szerencsét,

Gond és irigység mostoha tárgyait;
Csak ami keblem mélyeiben buzog,
Csak amit elmém tiszta lapján
Írva hagyott az örök teremtés.

Oh, adj nekem szót, édeset és erőt,
Azt szívvarázsló hangba kiönteni:
A dal hatalmát add nekem, sors,
S megfizetél ez egy életemre.“

Így esdekelt a lángkebelű fiú,
S mit kért, megadták dúsan az égiek;
Szózatja harsány s áradatként
Elragadó leve zengeménye.

Az ihletettnek ajkairól dicsőn
Kelt a merész dal, meghaladá porát
A lomha földnek s fellegen túl
A napot és nap urát köszönté.

Dallott szerelmet, dalla szelíd panaszt,
S megédesült a fájdalom ajkain;

*Dalt zenge a múltó örömnek
S az magasabb s maradóbb öröm lőn;*

*Ég, föld lebegtek a dalok árjain,
Feltűnt az élet s minden alakjai,
S a nagy jövőndő fátyolában
Rémületes temető világa.*

*S mily lelkesítő hangja emelkedék
Hozzád, te féltett s hőn szeretett haza!
Midőn királyi homlokodnak
Vészbe merült koronája ingott.*

*Hány hű fiadnak zenge magasztalást
A hívek és jók tapsai között, míg az
Al szív ijedve visszadöbbsent
S a kifajult cudarok dagálya*

*Megszégyenült a honfi-erény előtt, —
S ő e daloknak lélekadó ura,
Mint aki végzé alkotását
Egy kicsi bár, de nemesb világnak,*

*Megnyugodott a fáradozás után;
Megérte, amit ritka szerencse ad:
Évülhetetlen ifjúságát
Műveiben örökölt eszének.*

*Most siri éjjél leplezi a jelest,
De a sötétlő bús ravatal fölött
A halhatatlanság füzére
Sorsot, időt mosolyogva fénylik.*

Vörösmarty.

Mutatványok

Jósika Miklós „A könnyelműek“ című sajtó alatt lévő regényéből.

I. Leona.

[A kiszakított rész újranyomtatását helyszüke miatt elhagyjuk.]

Az emberi erő növekedése és fogyása.

A híres Edwards Párizsban az erőmérő (dynamomètre) segédelmével ugyanazon egy ember erőit a napnak öt különböző részeiben mérte meg, úgymint 7 és 11 órákor reggel, 1 órákor délután, 7 és 11 órákor este. Ezen tapasztalatok tíz nap egymásután teljesen egyenlő, rendszer, egyszerű körülmények közt ismételtettek. Ezek szerint a kezek erejére nézve az erőmérő ily középéreményeket adott:

7 órákor reggel	67·7°
11 órákor reggel	72·1°
1 órákor délután	73°
7 órákor este	71·2°
11 órákor este	67·6°

Ebből következik, hogy a fölkeléstől fogva délután 1 óráig az erő növekedett s hogy azután esti 11 óráig ismét fogyott. E szerint az izomerők menete a nap első felében növekedő, a másodikában pedig fogyó.

Mi lehet ennek az oka? Folytonos próbatételekből kétségbehozhatatlanul az sült ki, hogy az izomerő még akkor is növekedik délután 1 óráig, ha az ember csak kevés vagy éppen semmi táplálékot sem vesz magához. Másrésztől az is kisült, hogy az izomerő közvetlenül a tápszerek éldelése után tetemesen nő. E hatás leginkább szembetűnik, ha valaki mézzel vagy téjjel készült csokoládót vagy ha jó húslevest ivott; ha pedig csak tiszta

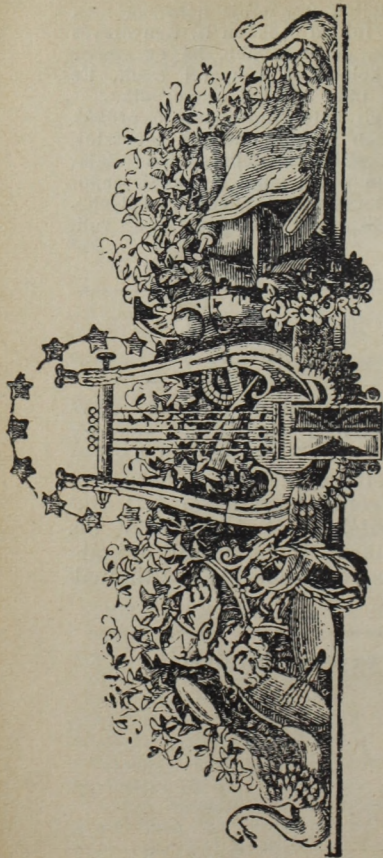
vizet vagy cukorral édesítettet, úgy ereje nemcsak nem növekszik, hanem még két fokkal csökken is. Kenyérevés után tetemesen gyarapodik, de leginkább, ha az ember cukorral megédesített csokoládót s kenyeret eszik. Ez esetben $3\cdot7^\circ$, jó húslé-ivás után $3\cdot3^\circ$ -kal szaporodik.

Számos párizsi őrseregbeli katonákon hasonló próbák tétettek s mindig ugyanazon következmények tapasztaltak. Az izomerő közvetlenül a reggelizés után általánosan 3 fokkal, ebéd után pedig majd 5 fokkal szaporodott. Szokott táplálékok mellett a növekedés csekélyebb, t. i. a reggeli leves után $1\cdot42^\circ$, ebéd után pedig $4\cdot51^\circ$ volt. M.²

A **Figyelmező** január 10-én indul meg.

Az *Athenaeum*-ból hetenkint kétszer, úgy-mint esütörtökön és vasárnap jelenik meg egy-egy ív; társából, a *Figyelmező* -ből minden kedden egy ív. Félévi ára a kettőnek helyben kihordással v. könyvárusi úton havonként szállítva: 4 ft cp.,³ postán nyomtatott boríték alatt 4 ft 48 kr. cp. Velinpéldányok félévenként öt huszassal drágábbak. Helybeliek évnegyedenként is válthatnak példányt.

Nyomatik az egyetem betűivel.

A T H E N A E U M.

HATODIK ÉV.

Első félv.

Pest, május 22. 1842.

61. szám.

Tartalom: A tátra—nagyuszalóki fürdő. Vége. (V. I.) — A borozó (Petronics Sándor.) — Májushan (Tompai Mihály.) — Az ember legbecsesb sajátja, Keleti rege (—yz—). — T á r c z a: Spanyol színészet (—yz—). — Magyar játékszími krónika. — Hírlapi ellenőr (Egy megfontolva haladó). — Egyveleg (Garády, Brez K—ly és —yz—). — Bón—gészét (Berecz Károly). — Jelentések.

A tátra-nagyszalóki fürdő.

(Vége.)

[Az 1840-es években az ausztriai Gräfenberg hírneves Priesznitz-rendszerű hidegvízgyógyintézete miatt Európa egyik leglátogatottabb fürdője volt. V. I., aki nem lehet más, mint e fürdőhelyen huzamosabb időt töltött Vahot Imre, az Athenaeumban lelkes hangú cikksorozatot kezd Tátrafürödnek magyar Gräfenberggké tétele érdekében. A folytatásos és ma már elévült tartalmú cikket kihagyjuk a közlésből. Helyette ideiktatjuk Toldy Ferencnek, a folyóirat harmadik szerkesztőjének az Athenaeum 1837. évi 2. számában megjelent nyelvtörténeti értekezését. Az ő megszólaltatása nélkül nem volna teljes az Athenaeum bemutatása.]

Vázlatok a magyar nyelvtörténetből.

Sokszor, midőn e hazának termékeny rónáin jártam, hol lehajolva ingadoztak gazdaságokban a kalászkok; tündérhalmok alatt, melyeken arany nedvet érlel a forró nap; népes helyeken, hol egy szép, nemes és nem idegen, hanem saját nyelve-hangjai zengenek az utas elébe; barna romoknál, melyeken az elmúlt idők szelleme leng regényes emlékezeteivel, — gondolkodtam, miért e hazában legkevesebb honszeretet és honnan az a hidegség az iránt, ami hazai: annyi hév, oly eleven érdek mellett az iránt, ami idegen, ami külföldi? És eszembe jutott, miképen köztetek, kik a műveltek rend-

jét teszitek, alig van, ki jobban ne ismerné a német földet, a francia népet, az angol történetet, az amerikai alkotmányt, mint azt a hont, melyben ti minden vagytok és rajta kívül semmi; mely nektek mindent ad, mit amott vagy amarra költetek; mint azt a földet, melyen gabonátok és borotok terem, nyájaitok legelnek, őseitek lakjai állnak vagy omladoznak; mint azt a népet, melynek Ti tagjai vagytok, s mely annyi sanyarú századon át sokat, felette sokat vesztett ugyan erejéből, de nem képességét: erejét visszanyerni, csak szeresse, tisztelje magát úgy, mikép nemzetnek magát szeretni kell; mint azon alkotmányt, melynek pajzsa alatt serdülnek gyermekeitek és nemes szabadság érzetében fennkölt homlokkal járnak a népek közt; mint azt a nyelvet végre, mely csodálatos alkotásával, véghetetlen képzékenységével, férfias erejével és keleti szépségeivel érdemelné figyelmeteket akkor is, ha atyáitok nyelve nem volna. Sőt Ti elhajtotok e nép kunyhói előtt és szívetek néma marad; el a régi kor romjai alatt és azok hozzátok nem szólnak, mert történeteik elöttetek rejtve maradtak; elzúgnak füleitek mellett e nemes szövegek és Ti nem kérdezitek, miért ragaszkodik e nép oly vallásosan hozzájuk; nem tudjátok, hogy e nyelv valaha egy önhatalmú dicső birodalom felett uralkodott s királyok termeiben zengett; nem sejtitek, hogy költői és szónokai, írói és tudósai voltak; hogy lelkes ívadékok fáradozásai által nem csak szép és tudós nyelv,

hanem mindenre képes, mire bármely nyelve az újvilágnak. Mert ha tudnátok mindezt, mikép lenne lehetséges, hogy ne szeretnétek azt, hogy birtokára büszkék ne lennétek. És tudnotok kellene, hogy a külföldi is csak annyiban tisztel, amennyiben sajátotok van. Minden, ami nem tinnen kebletekből került, kölcsönzött fény, idegen ragyogás, nemzethez nem illő.

E nem ismerése állapotunknak, történeteinknek oka, hogy különben jó érzésű és tanult lelkék is gyakran csekély vonzalmat mutatnak hazai ügyünk iránt. Mert amit nem ismerünk, nem kedvelhetjük. A hiba pedig, valljuk meg, főleg a nevelésben, közoktatásban, a hiány az eszközök szűkében van. Én magas helyzetű férfiakat láttam kapni a gyéren kínálkozó alkalmon, honi állapotokkal megbarátkozni; s azt kell hinnem, hogy a vétek nagy része nem övék. Figyelmeztessük, oktattassuk, vezessük őket; édesgessük a szükséges módok nyújtása által s a hidegséget nemes hév fogja felváltani.

Lapjainknak nem lehet rendeltetésök e hézagok hosszú sorát pótlani. Nekünk magyaroknak sok, felette sok és sokféle kell s a maga helyén minden legszükségesebb. Azonban ha hosszabbra nyúlhat pályánk, erre s minél többre, hol részletesen, hol csak vázolatosan, mint az alkalom, szükség vagy lehetőség engedendi, ki fog terjedni a figyelem. Úgy látszott ezúttal, hogy mind a jelen pillanat érdekében van, mind pedig egyebeknél sürgetősb szük-

ség egy, legalább röpke tekintetet vetni a nyelvtörténet folyamatajára; mi által a tárgyban nem jártas támaszpontokat nyerjen, melyeknél fogva az egyszer-másszor elmondandókat elméjében rendezhesse, kapcsolhassa; a jártasabb pedig szempontjaikkal ismerkedjék, melyekből a multat tekintjük, midőn literatúrai cikkelyeink a jelennel és a jövővel foglalkozván, arra vissza fognak pillantani.

Nem kezdjük nyelvünk eredete nyomozásával. E tárgyban sok történet és kevés is, amint vesszük. Mindenesetre az nincs arra megérve, hogy róla egy futó vázolat emlékezzék. Hogy hazája a Keleten van, hihetővé teszi a nemzet története s bizonyítja a nyugotiaktól szóalkotás, grammaticai formák és szókötésre tökéletes eltérése, sőt a leghalkabb, legtitkosabb hasonlatnak is nemléte; ellenben a keleti, kivált a semita nyelvekkel alkotási tekintetben nagy hasonlatossága. Rokonságot mindazáltal még nem lehet bizonyítani eggyel sem, úgyhogy az összehasonlító nyelvészet jelen állapotjában nyelvünket eredetinek, anya, testvér, származék nélkül magában álló sajátfajnak hirdethetjük. E belső függetlenségnek köszönheti az lényeges változások nélküli fennmaradását, s hogy annyi különböző ajkú nemzetek közepett, a germán, szláv és román népek sokféle vegyületében nemcsak el nem korcsosodott, sőt önmagából szerencsésen folytatta organicus fejlődését s azt alapjaiban tisztán, épen és egészségesen fenntartotta mind maig. Egyedül

némely szókötési formák és sok általvett idegen szavak emlékeztetnek az új hazára; de mely utóbbiak is a nyelv csodálatos képzenységénél fogva, egy roppant kiterjedésű újítás által lassanként kiszoríttatván, a nyelv anyagi tisztaságát is bizonyos fokáig a lehetőségnek vissza fogja nyerni: mi annál óhajthatóbb, minthogy nyelvünknek európai szomszédaitól lényeges különbözőéseinél fogva, az idegen alkotó részek nem úgy vegyülvén el, mint az egymás közt többnyire rokon vagy hasonló európai nyelvekben, azt kedvetlenül eltarkítják; másfelül pedig, ami szinte főtekinetet érdemel, származtatási rendszerünk szabályainak is gyakran igen nehezen engednek.

Előkori divatát tekintvén nyelvünknek, az históriai létezésünk első századaiban nem lehetett nem kizárólag uralkodó nyelv. Más nem zenghetett a fejedelmek sátoráiban, hol más nem ismertetett s más nem türetett volna. Csak midőn a fiatal nemzet első heve lecsillapult, midőn a harci szerencse vizsontagságai után a birtokterjesztés vágyát a birtokörzés szüksége kezdi vala felváltani; midőn polgári szerkezet formáiba kezde simulni a nemzet; az európai polgáriaskodással, keresztyénséggel, idegen nőekkel, kézművesekkel és kalmárokkal együtt idegen nyelvek is nyomultak be. Az udvar összeköttetései a német, a római egyház a latin ajaknak nyitottak utat. Azonban tudjuk évkönyveinkből, mikép buzogtak a nemzet férfiai az első ellen, mint nem akarák feláldozni

önkincsöket a másodiknak sem: miképen folytatták László alatt, kit Róma a szentek sorába iktatott, ősi áldozataikat; Kálmán pedig mint vala kénytelen az új hit papjainak is megparancsolni a deák nyelv tanulását. Még a törvényhozásban is, úgy látszik, fenn tudta a nemzeti nyelv egy ideig tartani veleszületett jogait: ha Kálmán törvénye előbeszédének (16. §) szokott magyarázata áll, miszerint csak ezen király fejedelmkedése alatt fordítottak le régiebb törvényeink magyarból latinra. Ezzel s a keresztyénséggel és keresztyén papsággal, melynek főbbjei többnyire olaszok és németek s az ezek útján munkálkodó római befolyás végre megalapíták a deákságnak a törvényhozás, vallás és diplomatica tárgyaiban az egyeduralkodást. Udvari nyelv azonban, ám-bár úgy látszik, az olasz és német koronként hatalmas vetélkedő társa volt, az Árpádok, Anjouk, Hunyad és Jagellók alatt a nemzeti maradt; innen fejedelmeink szokása gyermekeik eljegyzetteit a magyar nyelv és szokások megtanulása végett saját udvarokban neveltetni. János király halálával (1540) a budai udvar elpusztulván, nemzeti nyelvünk az elvált kis haza fejedelmi palotájába vándorolt által, hol egyszersmind törvényes és diplomaticai lett és annak megszüntéig (1698) maradt is. Ezen másfél századnyi időkor nyelvünk virágzásának divat és literatura tekintetében legdicsőbb kora, mert a nemzet érezni tanulta becset, midőn azt félteni kezdé. Tudta ezt Zápolya

s annak fenntartása ígéretével keresé kedvét a haza nagyjainak; ugyanezt kérte ismételve Ferdinánd pártja s a kívánat majd minden kormányváltozásnál megújítattatott a rendek által. Sőt Erdély törvény nyelvévé is tette s Magyarországon országos tárgyak felett is már nem csak a vitatások folytak magyarul, hanem magyar volt gyakran a toll is. Így tudjuk, mikép a felföldi tizenhárom vármegye magyar utasításokat ad a követeinek; dunamellékiek magyarul szerkeszték sérelmeiket; városi követek magyarul leveleztek küldőikkel, jelenleg kevésbé magyar helyekkel is, például Kassával, Nagyszombattal, sőt frigykötésekre is felvétetett. Az igazgatás külön ágáiban is divatozott, úgyhogy a pozsonyi kamara oly városokhoz, mint Nagyszombat, a szepesi kamara nemcsak például Borsodhoz, de saját tiszteihez is magyarul írta gyakran; így leveleztek továbbá nemcsak nádorok, fővezérek (idegenek is, például gróf Neuding tábornagy, gróf de Souches komáromi várparancsnok) s egyéb főurak s a török pasák sok törvényhatóságokkal, hanem az utóbbiak még királyainkkal is (mint a bécsi cs. udv. titkos levéltár mutatja); így leveleztek nemcsak megyék megyékkel, de városok városokkal (például Kassa, Miskolc, Pest, Fejérvár, Győr, Trencsén, Nyitra, Galgóc, Modor, Bazin, Nagyszombat, Pozsony stb.) így irattak a jegyzőkönyvek s folyt a törvénykezés gyakran a megyéken és városoknál; így tétettek fel sok-

nemű hiteles irományok; így folyt végre a tár-
salkodás a legelőkelőbb házakban ott is (pél-
dául Sárosban, Pozsonyban), hol jelenleg új
vendég gyanánt mutatkozik; sőt a magyar
polgári rend is adja frissebb életjeleit, itt-
ott az egyéb nemzetbelieket is meghaladván.
Még élénkebb, sőt uralkodó vala e korszakban
nyelvünk egyházi divata; ezen küzdötte har-
cát Pázmán még latinul írók ellen is, sőt Róma
is magyar bullát ada 1638 (I. Tudománytár,
III. 242). Ily szép haladást és terjeszkedést
mutata nemzeti nyelvünk a tizennyolcadik
század elejéig, midőn a szatmári frigykötés a
polgári, a pesti comissio a vallási felekezetek
között állítá helyre a békét. Föl kelle, föl lehet
vala végre virágozni e nemzetnek; de neki a
béke álomital volt. Az iskola hatalmasban ter-
jeszté a deákságot, a felsőbb körökben mé-
lyebb gyökeret vert a francia nyelv, legmélyeb-
bet s elágazóbbat a német, mire sokat tett az
ide származott számos német tisztviselő, kato-
naság; a szomszéd Ausztriával keletkezett sza-
badabb és elevenebb közösülés, a városok se-
besen növekedő fejlődése, a számosan beván-
dorló kereskedők és kézművesek s kivándorló,
künn tanyázó magyar főrendek s gyermekeik-
nek határainkon kívül neveltetése; későbbben a
hatalmasan fölvirágzó német literatura, majd
a játékszín is. Erdély tartá ekkor leginkább
fenn a nemzeti nyelvet, ámbár törvénye annak
is latinra fordult. Amely nemzet maga hagyja
el magát, el van hagyva Istenétől. A század

felén túl büszke emlékezetű nemzetségek sarjai már nem érték a haza nyelvét; s midőn a népek elfelejthetetlen barátja, II. József a deákságra halálos ítéletet kívána mondani, magyar tanácsai a magyar nyelvet országos dolgok folytatására alkalmatlannak mondák. S elkövetkezék a német nyelv behozatása.

Az Isten megáldotta II. Józsefnek oly tetteit is, melyek tévesztett szempont, sohasem tisztátalan szándék eredményei voltak; megkövetve, ha közvetlenül nem is. Az új parancs másodsor is felkölté az alvókat. Mert, mint mondók, akkor érezzük legjobban kincseink becsét, midőn azokat féltünk kell. És a nagy fejedelem ráismert a magyar nemzetre s az 1789. december 18-án kelt kir. leírás magyarul is szólott. A következett országgyűlés ismét nemzeti hangokat vett ajkára és tollára, mert beméne a magyar nyelv a jegyzőkönyvbe és a latin már csak ideigleni divatúnak lón nyilatkoztatva (*dicasterialia negotia idiomate latino nunc adhuc pertractanda*),^{3a} az erre következett majd minden országgyűlés új meg új rúgókat ada a nemzeti nyelv terjesztésére és művelésére; s az e tárgybeli üdvösséges csendes fejlődés, mely I. Ferenc királyunk országlását bélyegzi hazánkban, készíté elő azon szerencsés időpontot, melyben a rendek állandósága s a nádor sikeres közbenjárása a magyar nyelvet hét századi bujdosása után nemzeti főjogába visszahelyhették.

D. Schedel⁴ Ferenc.

A borozó.

Gondúzó borocska mellett
 Vigan illan életem;
 Gondúzó borocska mellett,
 Sors, hatalmad nevetem.

És mit ámultok, ha mondom,
 Hogy csak a bor istene,
 Akit én imádok, aki
 E kebelnek mindene?

És a bor vidám hevében
 Fütttyentek rád, zord világ,
 Szívemet hol annyi kinnak
 Fúriái szaggaták.

Bor taníta húrjaimra
 Csalni nyájas éneket;
 Bor taníta elfeledni,
 Csalfa lányok, titeket.

Egykor majd borocska mellől
 A halál ha üzni jó,
 Még egy korty — s nevetve dőlök
 Jégöledbe, temető!

Petrovics Sándor.

Májusban.

Zöld a mező, foly a patak,
 Hűs árnyában madárzene!
 Van-e, ki benned, oh tavasz,
 Édes gyönyört nem érzene?

*Kinek csak egy virága volt
S benned fel nem virulhat az:
Mindegy: akár kihajt az ág,
Akár a puszta tél havaz.*

Tompa Mihály.

Az ember legbecsesb sajátja.

Keleti rege.

[Saladin babiloni szultán szerelemre gyúllad egy lovag alattvalójának felesége iránt. A nemcsak szép, hanem erényes és okos asszony meggyőzi a szultánt arról, hogy a „szemérem az ember legbecsesb sajátja“, melyet a „világ legkitűnőbb embere“, a szultán nem sérthet meg. Saladin erre felhagy az asszony üldözésével.]

—yz.—

Tárca.

Spanyol színészet. Sajátszerű rendelkezés uralkodik jelenleg a spanyol színházakban. Nagyobb színművek adatásakor ugyanis felvonások közt mindig valami magán-álló rövid víg jelenést szokás eljátszani, hogy a közönség meg ne sokalja részvétét a valódilag költői becsű színmű iránt. Hogy ezen felvonásközi furfangosságok által a néző a főszínmű szövedékének fonalát elveszti, az igen természetes. A színművek jelenleg rendszeren 3 napban (felvonások helyett) iratnak. Az első után közbenszött bohókodás következik, s a hős nagy király, akit csak épen előbb páncélosan vagy koronásan láttunk, gyakran a bohózatban is játszik, többnyire egy részében hősi öltözetének, mivel hosszas öltözködésre nincs ideje és a közember vagy alkalde^s kabátja alól nem ritkán a fényes

páncél kandikál elő. — Külföldi, ki e szokást nem ismeri, azt kénytelen hinni, hogy a hős valami piszkos cél kivitelére használja ez álöltönyt és összefüggésbe törekszik azt hozni a színmű meséjével, mi aztán végtelen zavarba hozza őt. — A bohózat vége után tüstént a főszínmű második napját játsszák, ezután pedig azonnal a második még hosszabb intermezzót, mit rögtön a „Tonadilla“, vagyis rövid víg daljáték követ, mely gyakran egyetlen énekesnő által játszatik el, ki egy nem igen érdekes kalandot vagy szerelmeskedési szabályokat énekel. — Ezt aztán a tulajdonképi színmű harmadik napja követi. Mennyi áltatás és érdek vész el ezen silányságok által, azt könnyen meggondolhatni. És ennél fogva gyakran megtörténik, hogy a „Tonadilla“ után néhány emberre olvad le a színházi közönség. —yz—

Magyar játékszíni krónika. Május 14. Sevillai borbély. Vígopera 2 felvonásban. Zenéje Rossinitől. Május 15. A színház zárva.

Május 16. **Mátyás király Ludason.** Eredeti vígjáték 5 felvonásban. Írta: Gaal József. E kevés eredetiséget tanúsító s kissé bohózszerű, de igen élénk és mulattató s jól szerkesztett vígjátékot nagy tetszéssel fogadta a közönség, mindamellett hogy az előadás sok hanyagságot, sok készületlenséget mutata. Szentpétery (Pókhasi Tóbiás) volt az egész előadás lelke, mellette Lendvayné (Beatrix), ki sok kellemmel és női bájjal s finomsággal adá szerepét s talán Fáncsyt (Lámor Tihamér) lehet csak említeni. Egressy Gábor (Mátyás király) igen készületlen volt s a sügótől szedte a szavakat. Bartha (Kinizsi) ha szerepét jobban megtanulja, igen jól fogta volna adni azon jelenést, midőn Beatrix körül udvarol.

Május 17. Portici néma. Nagy opera 5 felvonásban. Scribe után Szilágyi Pál. Zenéje Aubertől.

Hírlapi ellenőr.

Ólmos botok.⁶ A Világban⁷ nagyon haragszanak, hogy Egressy Gábor a színpadon az Ólmos botok-at elszavalta s mind Egressy Gábor a szavaló, mind Vachot

Imre, ki Egressy Gáborból a minap a Regélő egyik számában Anschützöt^s akart csinálni, kikapják a magokét. Én azt gondolom, hogy nincsen ok a haragra. Vachot Imrének szabad Egressyből akár Garricket^s csinálni, mihelyt ő annak lehetőségét hiszi s evvel nem árt a Világnak legkisebbet sem; árt legfeljebb Egressynek és talán, talán... még valakinek másnak. Egressy Gábornak továbbá szabad az Ólmos botokat elszavalni, kivált ha aztán jól is szavalja. Ítéletem szerint ezen választásért nem korholást, hanem dicséretet érdemel, mivel színpadról is ügyekszik nevetségessé tenni azt, ami épen oly nevetséges, mint amily garázda: a megyei erőszakos korteskedést. Ki e versben párt szózatát leli, az-lelki képen egy hajszálnyival sincs szerencsésb állapotban, mint az üres beszédeiről ismeretes Nagy Ferdinánd^o Kölcsey verseivel, azaz: ő épenséggel nem érti e versezetet. Mindnyájan, kik orruknál tovább látnak, ostorozzák naponként az ólmos botos korteskedést, itatást, lélek-vásárlásokat. S ti, uraim, örültök ennek; ti, kik a „fontolva haladók” szép címét magatokénak valljátok; örültök, valahányszor a szabadelműek felekezete kapatik rajta a korteskedésen és gúnyoltatik érette. S ti fontolva haladó urak, nem volnátok eléggé igazságosak, eléggé férfiak és okos publicisták a gúnynak örülni akkor is, ha a gúny tárgya egy oly korteskedés, mely a fontolva haladás címe alatt garázdálkodott? Sőt nektek kellene elsőknek lenni a gúnyban és ostorozásban azok ellen, kik a fontolva haladók szép címével ily rútot visszaélnek, mert ti ilyen fontolva haladók közé tartozni csakugyan nem akartok. Nem így van-e? A korteskedés vétkes és gúnyra, éles szatírára méltó, akár nyargalva, akár fontolva haladók üzik, s mindig örülnünk kell, ha az korholtatik, mert a korteskedéssel Iliacos intra muros peccatur et extra. Bár szatírai elméjű költőink többször vennének alkalmat a rút garázdálkodások éles és csípős ostorozására vagy még inkább nevetségessé tételére, mert higyjétek el, ez igen hathatós gyógyszer. Nevetségessé lenni még a legelvetemültebb is fél. Már Horátz mondta: *Ridiculum acri fortius ac melius magnas plerumque secat res.*^{9a} Ne vigyük a dolgot tehát túlságig, meg.

engedvén vagy tán védvén is magunkéban azt, mit az ellenpártban rosszalunk, mert így gyanússá tesszük magunkat és a fontolva haladás szép címét. A színpad, igaz, nem politikai pártok küzdőhelye s innen távol kell ilyesmit tartani, valamint távol vallási vagy írói vagy akármi néven nevezendő pártérdeket, de a szóbanforgó versezet nem párt szó, mint mondatott, hanem szózata a józan észnek az ocsmány garázdálkodás ellen. A versezet pedig nem is oly rossz, mint a Világ gondolja s talán épen azért jó, amiért rossznak tartatik, mert politikai tárgyú versben csak nem lehetnek hamvvedrek, csörgő patakok, bíbor ég, halvány hold, megrepedt szív, jászmin és myrtus stb., mikről némely tán azt hiszi, hogy poétaivá bírnák tenni a legtaplósabb költeményt is. A satyra pedestris Musája nem szeret ily tarka szalagokat magán; azok céljával nem egyeznek. A vers azért jó, mert egyszerű, pongyola nyelven nevetségessé teszi azon balgatagot, ki a fontolva haladás zászlaját úgy tűzte ki, hogy korteseinek az ólmos botokkal felfegyverkezést ajánlja. Hogy ez teljességgel nem volt a fontolva haladók szellemében téve, azt csak meg fogja engedni a Világ.

Végezetül, ha én Világ volnék, a Regélőt nem nevezném „savós-túrós-nak“, mert ez kissé mégis juhászos elménység s nem is igen lehet megnevetni s ilyenből — mert a stílus az ember! — majd könnyen ki is találják, kik vagyunk a köpönyeg alatt. A Regélő nem vétett a Világnak, miért hát oly savó-túrósan haragudni?

Egy fontolva haladó.

Egyveleg.

Humboldt Sándor Párizsból Berlinbe visszautazása közben Weimarban mulatott. Egy vele társalgott személy beszéde szerint számos éve dacára is ép, erőteljes testtel bír s terhes utazásai közben kiállott számos nehézségei sem gyengíték meg testi és szellemi erőit. Beszédjét szembetűnő érdekek hallgatják. A 72 évű férfiú arculatán valamely magához vonzó érdek ömlik el. Beszéde közben mosolyogva húzza össze sűrű szemöldökeit, melyek

élénk tekintetű szemeit beárnyazzák. Ő úgy beszél, miként ír s mint olyan, aki tudja, hogy örömet hallgatják.
B r e c z K—ly.

Párizs megerősítéséről Plautus, a latin vígjátékíró legcélszerűbben nyilatkozott, elannyira, hogy annál jobbat nem igen mondhatni. Az ő idejének ugyan Athén volt Párizsa. De ítéljen maga az olvasó, hogy nem illenek-e szavai tökéletesen Párizsra, melyek „Perzsák“ című színműve 4. felv. 4. jel.-ben olvashatók és így hangzanak:

S o g a r i s t o : És ugyan minő észrevételeket tevé! Nem hiszed illőképen megerősítettnek a várost?

H a j a d o n : Elég erősnek tartom azt, ha lakosai derék, becsületes emberek; ha száműzik belőle az árulást, tolvajságot, irigységet, fukarságot, dicsvágyat, rágalmazást és esküszegést.

T o x i l u s : Igen jól beszélsz.

H a j a d o n : ...végre a sötétséget és igazságtalanságot s a bűnnek minden nemeit. De épen ez a nagy baj! Mert ha a gyalázatos bűnöket mind ki nem pusztítják a városból, úgy százszoros fal sem fogja fönnállását biztosítani.

— y z. —

Böngészet.

Egy mult századbeli francia író azt mondja: „A zene indulataink szabad folyamatának nyit tért; — a filozófia s költészet pedig azok korlátozására ösztönöz.“ E mondatból opera- és zenekóros időnkre vonatkozólag sok felvilágosító eszmét fejthetünk ki.

Hír és szerencse csak kevés választottakra árasztja ki adományát, a remény ellenben minden ember kebelébe hintegeti csalképeit.

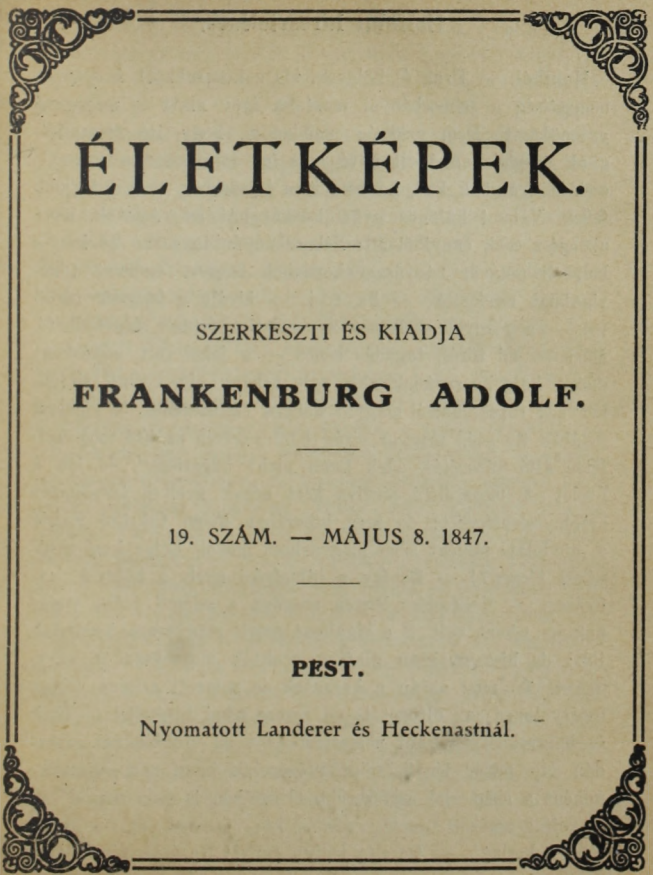
A valódi lángész tehetségét sohasem fitogtatja: legföljebb észrevételei.

B e r e c z K á r o l y.

Jelentések.

A Természettudományi Társulat folyó évi nagygyűlése tartását jövő június 4.-ére tűzte ki, mire a Társulat minden tagjai annyival inkább figyelmeztetnek, minthogy e Társulat lételének első éve lefolyván, ez alkalommal mind a multa nézve felvilágosítások, mind a jövőre nézve intézkedések fognak történni, mind több fontos kérdés döntetendik el. Kéretnek tehát mind a helybeli, mind a vidéki tagok (kik a vásári alkalmatosságot hasznokra fordíthatják), hogy az ügy jelentőségéhez képest minél számosabban jelenjenek meg. — A Schusztter-féle vegytani kérdésre írt értekezések beküldésének ideje is (június 8-a bezárólag) közelgetvén, figyelmeztetjük a pályázó urakat, hogy idegen kézzel lemásolt munkáikat bepecsételt jelmondatos levelek kíséretében alolírthoz küldjék be Pestre Leopold-utcai 189. számú Rottenbillerházba. — A Társulat meghagyásával Pesten május 13. 1842. V a j d a P é t e r, társulati jegyző.

Kiadók: Schedel és Vörösmarty. Szerkesztő: Bajza. — Nyomatik Budán a m. k. egyetemnél. —

ÉLETKÉPEK.

SZERKESZTI ÉS KIADJA

FRANKENBURG ADOLF.

19. SZÁM. — MÁJUS 8. 1847.

PEST.

Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

Belföldi híresztelések.

Hontból. — Urak és hölgyek, ide a kosarakkal! A magyar nemzetiség a selmecbányai mostoha égöv alatt is megtermé gyümölcseit. Nem szükség mondanom, hogy itt nemzetiségünk üvegházban ápolt növény és így természetesen gyümölcseinek örülnünk kell, ha nem is a legszebbek, nem a legjobb ízűek. Valami különös gyümölcsöket hát ne várjatok, mert az egész csak ennyiből áll: Selmecbányán tavaszhoz 26.-kán a helybeli magyar bányászgyakornokok magyar szellemű táncvigalmat rendeztek, — ha t. i. — kivált a hölgyek részéről — a magyar szellemet a nemzeties öltözet képviselheté. Mert — mi tőrés, tagadás benne — a jelen volt, egyébként díszes hölgykoszorúnak alig volt néhány oly kitűnő virága, melynek rózsaaajkairól magyar hangok ömledezének. A vigalom zajában ily szép magyar virág honi nyelvén szólítá meg mellette álló társnéját. „Ich kann nicht ungarisch“, — lón a felelet. A megszólító pirulva kért német nyelven bocsánatot szerénytelenségéért; de arca bíborában híven tükrözé magát a gondolat: miként lehet magyarhoni művelt hölgy honi nyelvéhez idegen?! — És így a társalgási nyelv a hölgyek irányában — dicséretére legyen mondva a selmeci nobel világnak — német volt. S e vigalmat mégis magyarnak kereszteljük; de hisz gyakran álnéven szokták megnevezni a gyermekket. És meg aztán a karzatok is nemzeti színnel voltak befátyolozva; az öltözet is — persze némi kivétellel — ifjak és hölgyeknél egyviránt nemzeties — s ez utóbbiaknál jobbadán oly pazar fényű, mintha szépeink hinni nem akarnák: miként a szép alak egyszerűbb öltözetben is szép marad; — és voltak nemzeti táncok: csárdás, kör, társalgó sat., — száműzve a keringő. — De elég legyen ennyi! Ne ócsároljunk sem-

mit és senkit és ne — kivált akkor, ha azt megérdemli. — A táncvigalom szép volt és jó volt, mint a ma sült kenyér; — Selmec is szép város és jó város, kivált ha háttal nézheti az ember!

Nagy-Becskerek, ápril 22. — Torontálmegeye lelkesebbjei emlékezetre méltó buzgósággal és áldozattal vívták ki a korszerűség és nemzetiség egyik főalapjának, az eddigelé itt csak mostoha gyermek gyanánt tekintett magyar színészetnek diadalát. — Ugyanis minden szépet és jót oly hő érzellemmel pártol első alispánunk, Karácsonyi László úr lelkes befolyása következtében megalakult — a magyar színészetet biztosító — társaság, ugyancsak a dícsért alispán úr elnöksége alatt f. év ápril 20-án tartott közgyűlésében szerződvényileg megerősítette a nagy-becskereki színházban f. évi jan. 21-ki közgyűlésében elválasztott — igazgatóját, Hevesy Imrét, — kinek fáradhatatlan törekvése után sikerült a vidéki színészek legjelesebbjeiből egy minden tekintetben kielégítő dal- és színész-társaságot összeállítani. E társaság kitűnőbb egyénei közül valók: Folinus, Filipovics, Török Béni, Szilágyi Sándor, Laczkó; Folinusné (Lukácsi Antónia), Gusztinyi Júlia, Munkácsiné, Berzeviczyné sat. E társaság a vidékiek közt alkalmasint első leend, minélfogva alig várjuk az időpontot, melyben annak előadásait élvezhetjük, — és miután a derék becskerei polgárságot is dícséretes rokonszenvvel tapasztaljuk e korszerű vállalathoz simulni, — szép jövődőt jóslunk. — Méltánylást érdemlő Hevesynk — most már „Torontáli“ melléknévvel fölruházott dal- és színtársaságával a nyár folyamában Szeged, Arad, Nagy-Várad és Kolozsvár városokban szándékozik színi mutatványokat rendezni. — Kísérje őt szíves óhajtásunk: miszerint ezen útjában is hő pártolókra találjon.

T ö b b e n.

Az ifjúsághoz.¹⁰

Oh hon, meghallasz-e engem,
S nagyra törő tehetős fiaid hallgatnak-e szómra?

Vörösmarty.

Haladási vágy és a jelennél szebb jövőnek reménye elolthatatlan hatalommal él az ifjú kebelben. A fakadó erő még harcra nem szállt az élet viszontagságaival s akadályt nem ismerve, korlátot nem sejtve csak előre törekszik a távolban derengő jövő felé. Boldog, ha a világ, mely környezi, az erényesség előképeivel kínálkozik, ha valódi nagyság lengi körül életét; boldog, ha magasztos példák magokkal ragadólag lelkét túlemelik az élet mindennapiságán s feltüzelik nagy tárgyak fontolgatására, jog és igazság iránti lelkesedésére. De boldogtalan az ifjú, ha lelkének szabadabb emelkedése közönnyel, szíve szebb gerjedelmei gúnnal találkoznak; boldogtalan, ha a társaságban állás, mely után, hogy erejének hatáskört nyisson, törnie kell, nem az érdemnek jutalma, hanem valami vak történetességnek, születésnek, pártfogásnak gyümölcse vagy ami még rosszabb, nem ritkán árulás s alávalóság bére; ha az életrevalóság nem munkaszorgalomban, iparügyességben, hanem abban áll, hogy a büntől meg nem rettenve, a nyájas illedelem színét adhassuk leggazabb tetteinknek.

Fájdalom, nektek is, hazám ifjai, oly korban és oly társaságban jutott születnetek, hol viszonyok és körülmények egyre az erény meg-

buktatására irányozvák, hol maga a nyilvános szellem valóság helyett szint ölel és inkább a lármás szóhöst veszi szárnyaira, mint a szerény cselekvés fiát. Fájdalom, hogy külszíntől vakítva és hiú csillogás által elcsábítva nem is sejtitek, hogy a tér, melyen jó kedvtől szallongó hévvel ma vígan tomboltok, holnap szabadságunknak gyászos sírjává válhatik. Engedjétek, hogy a fátyolt, mely ügyeink színét szemetek előtt borítja, föllebbentsem.

Az átalakulási forrongásnak korát éljük hazánkban. Elkorhadt formák és ébredő új élet harcra keltek egymás ellen és az új nemzedék új kort akar felidézni az ó helyébe. Ezen üdvös elvharc, mely minden politikai ujjaszületésnek elmúlhatatlan feltétele, csak vagy két évtized előtt tűnt fel hazánkban egészen azóta az ifjúságnak állása is új szint öltött. Amint ugyanis vagy két tized előtt Széchenyi és a vele rokon érzetű más lelkes hazafiak szavai által a nemzet jobbjai álmukból felriasztva, a haza terén körülnézni és irányzódni kezdtek, mindnyájok szemei az ifjú nemzedék felé fordult, mert az új eszmék kivitelére fogékony elmék, el nem fogult lelkek kellettek, ilyeneket pedig az ügyek fennálló viszonyaiban lebilincselte hazafiakban feltalálni nem remélhettek. Üdvös volt a dolgoknak e fordulata az ifjúságra, mert kik azelőtt az élet magán gondjaitól menten, a közügyek iránt részvétlen, csak vad kicsapongásokban találtak kedvet, most a haza ügyeire kezdték fordítani figyelmüket;

a bennök helyezett bizalom önbizalmát, magamegbebecsülést szült s ezzel egy ugrással ifjaink a műveltek soraiba léptek. Azonban azon jeles honfiak, kik e változást eszközlék, szent buzgalmukban észre sem vették, miként a fiatal-ság tomboló tért cserélvén, ahelyett hogy idejét lelke kiművelésére, jelleme szilárdítására fordítaná s teljes erővel jövő életpályára készülne, — most figyelmét inkább a nyilvános viszonyok újjáalakítása, a nem ismert fennállónak felforgatására irányozá, egy szóval: másoknak dolgaival bíbelődve, önmagáit elhanyagolá. Most a pártdüh, mely hazánkat szaggatja és az életet mérgesíti, ifjainknak legjobbjait elragadá s a kortesség és a tobzódás mirigye örvényébe sodorá, — a lármás szó pedig, mely, minél kevesebbet tud valaki, annál hangosabb, az ifjút ékesítő szerénység helyébe lépett. Ifjak, kik az ösök böles törvénye szerint saját ügyeikben rendelkezni nem képesek, kormányozni akarnak és a nemzet sorsa felett vetnek latot. Némely túlbuzgók e természetellenes állapotot a liberalizmus következményének és folyadékának mondják s észre sem veszik, mily rossz szolgálatot tesznek saját szent ügyüknek ily eszmezavarral. Mi a liberalizmus? Azon tisztelet, mellyel viseltekünk az ember, mint ember iránt, nem követelvén a társaságban magunknak többet, mint amennyit akármely embertársunknak is megadni készek vagyunk. Minél több hasznos munkásságot fejt ki valaki a

társaságban és minél kevesebbet igényel magának abból: annál liberálisabb; egy szóval: minél nagyobb becsű valaki előtt a személyes érdem s minél kevesebb fontosságot tesz születésre, helyzetre és más történetes dolgokra: annál liberálisabb. Hasznos munkásság, fáradhatatlan cselekvőség s nem fényes szavak s üres deklamációk teszik a liberálisizmus alapját: és az ifjú, ki készületi éveiben ahelyett, hogy megfeszített munka által hasznos polgárrá képződnék, éretlen politizálásban emészti erejét, tettel rontja le azt, amit szavakban dicsőít és valóban árulója lesz a szabadelvűségnek, mely gyökere metszetten elkényszeredik és utoljára is a bűn zsoldjába lép. Ifjú barátim, egy egész évezrednek ferdeségei nyomorgatják közéletünket, ne tetézzétek új bajokkal a régieket. Ezer bajok környezendnek világba léptetekkor benneteket minden életpályán s mi csoda, hahogy nélkülözéshez nem törődve, bajhoz, küszködéshez nem szokva, a csak szavakból ismert erényt elhagyjátok s azon útra tértek, melyet közönségesen követni láttok! Mi csoda, hahogy ily körülmények között a legszebb föltételek, a legszentebb remények, melyek jövődötöket hímezik, szappanbuborékok gyanánt enyésznek el a szerencsétlen valóság legelső fuvallatára!

Ezen erkölcsi bajok irányában, miután itt az egyes lelkesedése elégtelen, minden lelkes ifjaink szövetkezését kívánnám. Szövetkezést pedig kívánok azért, mert ami egytől gyako-

rolva különködés, élheterlenség jele, nyomorúság: az egy többség jóváhagyásától, tapsaitól szentesítve dicső tette, jólétté magasul. Nemsoká apáitok a cselekvőség színéről lelépven, ti reátok kerül a sor tenni a hazáért és önjavatokért és akkor rajtatok álland a jót és a szépet, ha azt most gyakorolni megszoktátok, egyetértőleg létesíteni, nem csupán javított institutiók által, mi tán soha egészen hatalmatokban nem álland, hanem társas életetek erkölcsi nemesbülése útján, mely valamint a jólét érzete, csak saját önmívetek lehet.

Ki az életforrongás piacán csak kis ideig is körülnézett, lehetetlen, hogy ne tapasztalta legyen, miként rang, tekintet, pénz és külfény nemcsak igen alárendelt tényezői a jólétnak, a boldogságnak: hogy mérséklethez, önmegtagadáshoz, nélkülözéshez szokott és törődött kebel, edzett férfiakarat egy nagy eszme mellett, mely lelkünket elfoglalja, boldoggá tesz rang, külfény és pénz nélkül is, holott megfordítva az üres lélek a rang és fény ölében és gyönyörökben úszva életunalomnak lesz martaléka. Ki magának nagyot tűzött ki célul, kinek lelkét egy szent eszme hevíti, nem érzi a pillanatnyi szükség zaklatásait, még kevésbbé fog képzelt, henyeség-teremtette szükségek által szorongattatni. A Róma jövendőjén merengő Camillus ekéje mellett nemcsak nagyobb honfi, de boldogabb ember is, mint Cassus, kit egy világ ural, de ki a nyomorult pénznél maga-

sabbat nem ismer és aranyhalmazai felett nyavalyog.

Hazám reményei, a világ nagyot változott, az emberiség sokat hányatott a Camillusok kora óta, de a nemzetek nagysága és az egyesek jóléte mai nap is csak azon erkölesi alapokra épül, melyeken évezredek előtt létesített: szerény mérsékleten és hasznos munkásságon. Fölszólítlak azért, honom nemesb lelkű ifjai, szövetkezzetek frigyben testetek és lelkeitek edzésére, szilárd tevékenységre és férfias mérsékletre nemcsak munkában, de mulatságban és kedvtöltésekben is. Távol az úgynevezett nagyvilágtól semmi sem szorít benneteket osztozkodni ferdeségeiben, bohóságaiban. Társasági viszonyaink szerencsétlen csillagzatán még kívül állva, nem kényszerültök erénytek feláldoztával vásárolni meg a társasági állást, — éljetez e szép kiváltságaitokkal úgy, hogy midőn a cselekvés pályájára léptek, egy nézetiben javult szellemmel találkozzatok. Fogjatok kezét jóra, midőn az érdek egyfélesége lelkeiteket még egybefűzi és lerontandjátok a rosszat, melyet az érdekek szétágazásakor az önzés szül. Miután a nyelv művelő társaságokat — hála a százados álmaiból kitört nemzeti buzgóságnak — a honi nyelv érdemében tett törvényes intézkedések jóformán feleslegessé tették: tűzzetek ki új célt fennálló szövetkezőesteknek s a cél, az eszme, mely társaságotok egyes tagjait összefűzze, amellet lelle-

teket szent buzgalommal betöltse, legyen: erkölcsi újjászületés.

Két bűn rongál, vészt szórva legelől sorainkban: henyélési vágy és telhetetlen élvezetdüh. E nyavalyás bajok, mint minden bűnök előfutnokai, igénylik legfőbbképen figyelmeteket. Mind a kettő rossz szokásnak fajzati. A cselekvéshez, munkához szokottnak a tétlenség ép oly kiállhatatlan, mint a henyeséghez, heveréshez szokottnak a munka. A munkával vagy munkátlansággal szoros kapcsolatban áll az élvezetek minősége. Ami munka-edzett és természethű parasztainknak élvezet, attól az elpuhult, fitymás úrfi megcsömörlik, megtörődik. Rajtatok áll tehát vagy férfias munkához, egyszerű, ártatlan élvezetekhez szokni s azáltal társasági bajainknak elejét venni, vagy munkátlan puhálkodást választani és a viszonyok örök szolgálivá szegődni. A munkához szokott férfi, ha a mellett kívánatit is mérsékelni tudja, egyhamar nem fog kísértetbe jöni, hogy az erény és tisztesség útjáról eltérjen. Csak akarnotok kell tehát, és a puhálkodást munkakedv s ennek nyomán erényesség váltandja fel. Hogy e cél eléressék, nincs biztosabb eszköz, mint a társulati ösztön. Ír-honban megrögzött részegesek a mérsékleti társulatba lépve, örökre bírtak lemondani egy szenvedélyről, melytől ön- és családjuk veszedelme, sőt orvosi szerek sem tudták elválasztani. Annyi erő rejlik a társulati szellemben, hát még ha az a könnyen hajló ifjú lelkét meg-

ragadja, mily dús gyümölcsöt nem várhatunk tőle viszonyaink újjászületésére! Tűzzön ki a társulat fokozatos munkagyakorlatokat mind testi, mind lelki körben, — állítson fel mérsékleti szabályokat, melyeknek a társulat minden tagja magát alávetni köteles és örömmel tapasztalandjátok nemsoká, hogy szorgalmatok más irányt, kedvtöltéseitek más szint nyerenének. — Van minden jól rendezett iskolában egy intézet, mely játékokat époly hasznossá teheti, mint a tanulási szorgalmat: értem a testgyakorlati intézetet. E téren, Isten szabad ege alatt legyen az iskolai munkától szabad órákban, szabad emberhez méltó mulatástok. A férfias munka után legyen játéktok is férfias játék testetek s lelketek edzésére. Gyalázat a gyávéra, ki a hitvány kártya mellett görnyedni vagy eszét a szédítő boritalba fullasztani, száját lélekszeplősítő, rút szólásokra nyitni nem átall. Az ily gyávéának ne legyen társaságotokban helye, ellenben az önkénytes nélkülözésnek, erőgyakorlatnak, munkaszorgalomnak legyen kitüntetés a díja. Legyenek versenynapjaitok, melyeken az ügyesség, a művészi tökély ülhesse diadalmát s merítsen a közhelyeslésből új erőt új törekvésekre.

S hogy mindezekben semmi erőszakoltatást ne érezzen a jóra elszánt lélek, tegyétek a becsület szavát szent szövetségesteknek őreül. Kinek keblében a szebb lét tüze kigyullad, hogy biztos erőben frigyeteket, a jónak és szépnek frigyét keresendi: kösse le becsület-

szavát ünnepélyesen zálogul, hogy a kártya, a borivás, a rút szólások, az undok káromkodás és mindennemű korhelységről lemondva, ahelyett foglalatosságaiában serény munkásságnak, multságban testet-lelket edző gyakorlatoknak, művészeti élvezeteknek szentelendi napját. Aki szavát akár a társaság irányában, akár valami másban megszegi, annak, hogy társaságtok neve ne undokíttassék, köztetek helye ne legyen.

De minek a dolog részleteibe ereszkednem? A haza jövője int felétek és a jelen hangosabban szól, mintsem hogy, ki gondolkodni akar, föladatát meg nem értené. Ha tehát szavaimat nem hiába ejtettem és biztat a remény, hogy gyöngé, de hű kebelből szakadt szózatom nyom nélkül el nem hangzandik, akkor magatok a helyköri viszonyokat, a bajokat és előnyöket latba vetve, legjobban találándjátok, mit kelljen körötökből tiltanotok, mit közétek bevenetek. Nem oly gyérek, hála Isten, hazánkban az ifjak, kikben nemes akarat buzog, csak hogy maiglan egyenként széledezve, erejüket célra hatás nélkül egyesnek kivihetlen szándokokban emészték s végre is erőfogyottan simuliok kellett a tömeghez és a nemes akarat a mindennapi nyomorúságnak lőn áldozatja. Azért mondom nektek, egyesítsétek a szétszórt erőket és vessetek belőlök mély alapot önnön javatok és közvetve a haza jövődjének. A helyett, hogy eddig az elszigetelten állott egyes jót a rossznak tömege magával sodorta, mert

a jók egyesülése a szétriasztott rosszak egyeseit magával ragadandja és gyérülend a bűn és bővülend az erény és lesztek jövődötök irányzói a helyett, hogy maiglan viszonyok és körülmények rabjai voltatok, — egy szóval: lesztek férfiakká a szó nemes értelmében, ami mindnyájunk hő óhajta.

Dr. Bloch Móric.¹¹

A fakó leány s a pej legény.

Szépprózai elbeszélés.

Írta: Petőfi Sándor.

[Petőfi az Életképeknek állandó munkatársa volt. Írt a lapba verseket, színműbírálatokat, sőt — mint látjuk — novellát is. Az Életképek hasábjain üdvözölte a „Toldi“-jával feltűnt Arany Jánost is, aki e számban válaszol Petőfinek. Arany-nak ez az első, nyomtatásban megjelent verse, mint Petőfinek annak idején az Athenaeumban „A borozó“. Sajnos, Petőfi (folytatásokban közölt) novelláját terjedelme miatt el kellett hagynunk.]

Válasz Petőfinek.

*Zavarva lelkem, mint a bomlott cimbalom;
Örül a szívem és mégis sajog belé,
Hányja-veti a hab; mért e nagy jutalom?
Petőfit barátul mégsem érdemelé.*

Hiszen pályadíjul ez nem volt kitűzve...
 Szerencse, isteni jó szerencse nékem!
 Máskép szerény művem vetém vala tűzbe,
 Mert hogyan lett volna nyerni reménységem?

És mily sokat nyerék! Pusztán a pályabér
 Majd elhomályosít, midőn felém ragyog:
 De hát a ráadás!... Lelkem lelkéig ér,
 Hogy drága jobb kezed osztályosa vagyok.

S mi vagyok én, kérded? Egy népi sarjadék,
 Ki törzsömnek élek, érette, általa;
 Sorsa az én sorsom, s ha dalra olvadék,
 Otthon leli magát ajakimon dala.

Akartam köréből el-kivándorolni:
 Jött a sors kereke és útfélre vágott,
 S midőn visszafelé bujdosok, holmi
 Tüske közül szedtem egynéhány virágot.

Jöttek a búgondok úti cimborának,
 Összebarátkoztunk, összeszoktunk szépen;
 Én koszorút fűztem, ők hamiskodának,
 Eltépték füzérem fél elkészültében.

Végre kincset leltem: házi boldogságot,
 Mely annál becsesb, mert nem szükség örzeni,
 És az Iza partján ama hű barátot...
 Nem is mertem volna többet remélni.

Most mintha üstökös csapna szűk lakomba,
 Éget is, világít lelkemben leveled:
 Oh, mondd meg nevemmel, ha fölkeres Tompa,
 Mily igen szeretlek téged s őt is veled.

Arany János.

A tisztartó veje.

(IV. folytatás.)

Írta: **Pálffy Albert.**

[Újranyomtatását elhagytuk.]

Tükördarabok Erdélyből.

IV. A nőnem.

Félénken nyúlok tollamhoz, midőn e cikket meg akarom kezdeni.

Nincs kényesebb dolog, mint nőkről mondani ki ítéletet. Oly gyöngék és ingerlékenyek ezen kedves teremtések, mikép alig mondhatni el valamit felőlük a nélkül, hogy vagy hiúságra ne szédítsük vagy bosszús érzést ne költsünk fel bennük. Amúgy vétkezünk a nyilvánosság szentsége ellen, így elveszítjük a nőkegyet. Az megszégyenít és ez boldogtalanná teszen; és mindkettő egyiránt leverő állapot.

Nem áldottak meg isteneim annyi ízléssel, nem foly a nyelv ajkaimról annyira bűvös hatalommal, hogy a nők ellenében vezérszót merhetnék hallatni; de, tekintve hazám kedves hölgyeit, midőn bennük annyi szépet, annyi jót látok, felbátorítva érzem magam; ez a sok szép, ez a sok jó nyelvemnek erőt kölcsönöz, s kebelemben nemes önbiztatás kel föl, mikép Erdély hölgyeiről őszintén nyilatkozhatom és

nincs okom tartani attól, hogy akár ellenök, akár a nyilvánosság szentsége ellen vétket követek el.

Az erdélyi nők alak tekintetében a legszebbek. Termetük rendszerint magas és nyúlánk. Öntartásuk- és menésükben van valami diána-szerű büszkeség és elevenség. Az az olvadozó lágyság, az az összehulló pongyola járás, az a kéjre hívó figyelmetlen tévedezés — az erdélyi nőknek nem tulajdona. Szűzies szentség vonul el ábrázatukon, önérzet méltósága üli homlokaikat.

És mégis társalkodásuk annyira nyájas, módjokban annyi a gyöngédség, az erő mellett annyi megnyerő ingert bírnak, mintha maga a költészet lehelte volna őket.

Itt köztünk vannak azok a barnafürtű hölgyek, derült homlokkal és nagy kék szemekkel, kikről a költők annyira szeretnek énekelni, s azt zengik róluk, hogy arcukban a lilium rózsával ölelkezik, vállaik ifjú hóból vannak szöve; keblükben fehér galambpár piheg félenk szárnyrebegéssel; termetük hajló sugár; lépésük szellőlebbenés; és a nyelv, melyen beszélnek, az angyalok nyelve.

Hátha még látnátok őket összes koszorúban, mint lejtik a nemzeti táncot! Mennyi büszkeség, mennyi kellem, mennyi tűz, mennyi könnyűség, a nőiségnek mennyi bűvereje van ekkor rajtuk előmölve!

A tánc a felmagasult kedélynek, a tagok harmóniás mozgásban való nyilatkozata lévén,

s ebből a test tagjainak összehangzó szépsége s általában minden kellem legfénylőbb pontoni kitűzése önként eredvén: a kedély egy nemzet táncában sem nyilatkozik oly nemes fönséggel, a test szépsége s kellemei egy nemzet táncában sem tűnnek ki annyira, mint a magyar táncban. A „valzer“-ben örültté lesz a kedély s elvész a test minden hatalma; egy lelkendező, kizaklatott hölgyet látsz magad előtt, kinek tekintetétől meg kell rémülnöd. A francia négyes, bármily könnyűded lejtésű s szabad és összevágó tánc is: de több benne a kacérság, mint a méltóság.

A lengyelben sok a tetszelgő hiúskodás s apró teketória.

Nem szeretek egy táncot is úgy, mint a magyart s örömhullámban úszik szívem, midőn a két haza színe előtt mondanom lehet, hogy Erdély hölgyeinél a magyar tánc napról-napra kedvesebb kezd lenni s lassanként odamegy a dolog: hogy megfordított viszony áll elő közöttünk s nem a magyar, hanem az idegen táncok jelennek meg vendég gyanánt.

Ők nemcsak testben, de még inkább szépek lélekben. Nincs hölgy Erdélyben, magyarszületésű, csak egyetlen egy is, ki a nemzet nyelvét ne tudná, ne beszélne.

Főbbrangú hölgyeink között is magyar lett a társalgási nyelv.

Észrevevők magunkat s felüdültünk az idegen máorból, Büszkék vagyunk nyelvünkre

s nemzetiségünkre. Ezekért van imádság és küzdés „nagynak trónusában, boldog és szegénynek kunyhójában“.

És mennyire szerencsés e különben annyit szenvedett hon, hogy hölgyei az ő dicsőségéért lángolnak! Minő szép kilátást biztosít ez nekünk jövőre!

Jaj a hazának, melyben a nők hidegen fordulnak el a közérdekektől; hol a gyermek az anyai tejjel együtt nem szívja be a hazaszere-tetet, az ifjú magasztos törekvéseit női méltánylat nem kíséri s a férfiú homlokára, küzdései után, gyöngéd kezek nem fonnak koszorút!

A nők vezérlik a szív ütéseit s merem mondani, tartják kezükben az akaratot. Oh, ha ezen hatalomnál fogva a férfinemet minden egyébtől elvonva csak kényeik s kéjeik szolgájává alázzák le; ha visszahízelgik őket a dicsőség ösvényeiről, hová természetük ragozza — a puhaság ölébe; ha a nők az erény égi virágait fürteik közül porba hullatták: nincs akkor több jövője a hazának.

A nőerény őrzi egyedül a nemzetéletet; ha ez kialszik, felszakadoz a varázskötélék, mely a nemzeti dicsőség alkatrészeit összetartotta s lassú halál közt kivész a haza.

Oh, hazám hölgyei, áldalak titeket, hogy a magyar nemzet dicsőségét lelketekben hordjátok.

Mennyi egyes példát tudnék elősorolni napjainkban, melyek az erdélyi nők lelkesedését

visszatükrözik. Legyen elég azonban csak kétőt említenem: egyik a nevelési, másik a védegyleti ügy.

Alig járta keresztül e hont az eszme: hogy jövőjét egy új nemzedék előteremtése biztosítja mindenk fölött — egy nemzedéké, mely nyelv- és honszerelemnél fogva annyira egy legyen, hogy semmi egyéb érdek a közjótól a szívet és akaratot el ne szédíthesse: — és az eszme Erdély hölgyeinél azonnal visszhangra talált.

Több helyen alapítottak már kisedővő-intézetek és elemi iskolák, hol a honfiakat teremtő első eszmék alapmagul a gyermeki szívekbe egyformán hintetessenek el, hol legelőbb is a haza szent nevét és nyelvét hallván a gyermek, erre épüljön minden egyéb tanulmány s ez sugároljon keresztül minden további eszmét és törekvést.

Erdély hölgyei az elemi iskolákat és kisedővő-intézeteket a közelebbi időkben, mind pénzbeli adománnyal, mind sorshúzás útján kijátaszandó fényelgési cikkek és önkészítette nagybecsű női műveikkel egyformán segítették.

Kolozsvárt nők segedelmén állott fel a kisedővő-intézet és Désen az óvodai díszes épület fennállását leginkább a hon lelkes hölgyeinek köszönheti. Kiszáradt volna a honfiakarát első felcsirázásában, ha gyöngéd nőkezek meleg ápolása nem járul hozzá.

Ami a védegyletet illeti, ha maga az ügy Erdélyben fényes diadalt nem is küzdött ki,

alig lévén egy-két fiókegylet (vállalkozó kereskedő, ki csupán honi cikkeket áruljon, a széles hazában tudtomra egy sem létező): de maga az eszme nem marad visszhang nélkül. Nem, különösen a nőnemnél. Lelkes honleányaink örömmel fogták fel az eszmét, mely egyfelől a hazai iparnak sikert, jövődőt ígért, másfelől a túlságos fényűzést meggátolanda.

Hölgyeink igen nagy része honi kelmékből készült öltözékeket hord.

Sőt a védegyelet eszméje többre is ébresztette hölgyeinket. Itt is, ott is és igen sok helyeken szövőszékek állítottak fel általok, hol különböző választékokban a legszebb házi kelmék készülnek.

Ezen házi kelmék viselete Erdélyben divattá kezd válni. Kiváló egyéneket ismerek, kik öltözékeiket ilyekből készíttetik. A nőknek pedig ez nem egy helyt rendszerinti házi viseletük. A külső fény hiányát kipótolja azon öröm, mely keblünkben a hon leányainak szorgalmán éledez s lelkesedéseiktől ünnepi lánggá válik.

Ha Erdély szép hölgyeit ez a szellem vezérli; ha a hon szent érdekei mindig ennyire szíveiken fekszenek: akkor letörlöm azon könnyecseppeket, melyek hazám jövődője iránti aggodalmamban gyűltek szemeimre.

Medgyes Lajos.¹²

Vándorjegyzetek a „Magyar Orvosok és Természetvizsgálók“ hetedik nagygyűléséről.

Vörösvágás.
(Folytatás).

[A magyar természetvizsgálók 1842-ben Kassán tartották évi közgyűlésüket. A gyűlés után szokás szerint tanulmányi kirándulások következtek. Ez alkalommal a vörösvágási opálbányák meglátogatása volt soron. A résztvevők egyike, az „Életképek“ szerkesztőjének megjegyzése szerint: „nevét eltitkoló, elsőrangú íróknak“ élvezetes cikkekben számol be a gyűlésen történekről. Az itt közölt beszámoló helyszüke miatt elhagyott részében az opál előfordulási helyeiről és az ékkő színváltozásainak okairól értekezik a szerző. Majd így folytatja:]

— — — — —

Goldschmied úr az opálbányákat huszonnégy évre bérlette ki a kamarától s tízezer pengő forintot — és így hat annyinál is többet — fizet évenként, mint az előbbi bérlő, kitől azelőtt vásárlá az opált. Költségei szinte ennyire mennek, valami 140 ember-munkással; s innen lehet gondolni, hogy ezen bányák általa már azelőtt is jól ismert gazdagságában bízik. Ha egyébiránt sajnálni lehet, hogy honunk ezen pénzforrása is idegen kezekre ment át: másrészt örülni lehet, hogy Goldschmied úr itt nagy lakházat akar építtetni, egész családos-tól ide jönni lakni és megmagyarosodni.

Az opál sötét lakhelyébeni vándorlásunk egyébiránt némely rokon eszmék felébredésére

nyujta alkalmat. Van Bécsben a cs. k. pénzhivatal második emeletében egy mineralógiai és geognosztikai gyűjtemény, mely herceg Lobkowitz indítványára s a császár parancsára 1835-ben kezdetett, s mely most körülbelül negyvenezer darabból áll. Ezen pompás és a maga nemében egyetlenegy gyűjtemény, melynek pontos leírását Haidinger igazgató úr közölte velünk a besztercebányai és Németországban a majnzi gyűlésen, magában foglalja többek közt honunk minden idetartozó kincseit.

Gazdag bányáinkban található minden újdonságok, nevezetességek, feltűnő alakzatok s minden szebb darabok ezen roppant bányászati, udvari kamarai gyűjteménybe vándorolnak, annak gazdagítására és tökéletesítésére. Midőn itt Magyarország gazdag érc és kötémékeit Haidinger úr szorgalma által összeállítva látja az ember, bús érzés lepi meg szívét a tudományszerető magyarnak, hogy neki oly kevés mód nyújtott mindeddig önkiképzésére a természeti tudományokban. Mert többek közt nincs honunkban egy ércgyűjtemény sem, mely teljesen előnkbe terjessze honunk e tekintetbeli gazdagságát, hol a tanuló mind az egész felől magának tanulságos fogalmat szerezhessen, mind az egyes ércnemek stúdiumát haszonnal folytathassa. S mi szegényül vannak ellátva főiskoláink, még honunk egyetlen egyetemét sem véve ki, természettudományi gyűjteményekkel! Emlékezzünk csak vissza akadémiai pályánkra, mineralógiai, bo-

tanikai és zoológiai stúdiumainkra! Ha itt ezen roppant hosszú s szakadatlan gyönyörrel párosult tudományok felől a tudomány mostani fényes állásához képest fogalmat is alig nyerénk minden jó igyekezetünk mellett is, — nem lévén gyűjtemény, nem lévén könyvtár, nem lévén avatott útmutató, melyek segéd-mével élhetnénk vala: miként lehetett várni, hogy a magyar tanuló ifjak ezen nehéz és naponként nagyobb terjedelmű tudományok részleteiben magoknak alapos ismereteket szerezzenek? Mi irigylésreméltó a bécsi tanulók sorsa, kik ezen fővárosban oly pompás és gazdag gyűjteményekben búvárkodhatnak és azok mellett hivatalkodó nagyhírű természettudósnak útmutatásával és tanácsával élhetnek! Ha arra nem terjeszthetjük is ki igényeinket, hogy az ausztriai monarchia minden tartományinak érc-kőtermékeivel bírjunk: de azt alapos joggal kívánhatjuk, hogy honunk termékeinek teljes gyűjteményét bírjuk. S ezen tekintetben kívánandó volna, hogy a magyarhoni bányászati hivatalok egyszer már Magyarországról is megemlékezzenek s múzeumunkat küldeményeikkel gazdagítsák; kívánandó volna továbbá, hogy a nemzet privat szaktudósok nagy szorgalommal szerzett gyűjteményét megvásárolja, mint ez a bécsi udvari kamarai gyűjteménynél is történt. Ilyen gyűjtemény honunkban több van, melyek közt most csak *V e s m a s ú r é t — K o b o l a - P o l y a n a*¹³ néhány vaskezelőjét — említem, mely igen jeles

s melyért a tulajdonos húszezer váltót kér. — Nem halhatlan érdem volna-e kormány és nemzet részéről, ha honunk fővárosában egy teljes mineralógiai és geognosztikai gyűjtemény állíttatnék fel egy egész nemzet használatára s oktatására?

Mire a sáros és nedves meneteleken visszaverekedheténk a simonkői bányából — mely megcáfolja azon véleményt, mintha az opál csak néhány ölnyi mélységben találtatnék, nagyobb mélységekben pedig annak nyomára sem lehetne akadni —, az eső megszűnt, a fellegek oszlani kezdének, de még akadályozzák a kilátást, mely innen, mint mondják, igen pompás és terjedelmes. A Simonka legmagasabb csúcsáról több megyéket lehet látni egész kiterjedésekben. Amint a hegyről lefelé ereszkedünk, mindinkább vidulni kezdett az idő s csakhamar kisütött a nap is, mi által mindinkább növekedék a kilátás szépsége az erdőkkel fedett hegyekre s a hegyeken túl elterülő zempléni térségre. A növényzet bujasága meglepő ezen a hegyeken. A Simonka füves részein pompás Epibobiumok, Seneciok és Solidagok emelkednek fel embermagasságnyira a cserjék között s a gyönyörű veres és sárga virágcsoportok kedves élvezetet nyújtanak a szemeknek. A Simonkán a leggyönyörűbb bikkfák, melyeket valaha látánk, festői szépségben emelik ég felé roppant ágaikat. Trachyt-hegyeken a növényzet rendszerint buja, mivel a nedvesség a földön tartósabb. A Simonka

pázsítos oldalán le csakhamar elérők Dubnikot félig-meddig kiszáradt ruháinkban. Lehet gondolni, ennyi fáradságos mászkálás után mily étvágy fűszerezé azon ebédet, melyet egy kis gallyfödél alatt összeszorulva és állva, mint az Egyiptomból kiköltözött zsidók, költénk el a bérlő Goldschmied úr szívességéből. A jó kedv nem hiányzott s Kazinczynk még utoljára — mert tovább a társaságot, fájdalom, nem kísérte — egy remek toastot ivott, tele genialis felfogásokkal, mit szellemdús alelnökünk, nem kevésbé remekül viszonzott. Mindkét toast nemzetünk sorsát tárgyzá a multban, jelenben s jövőben. Ilyen toastokat hallani olyan gyönyörűség, mint csömör hallgatni azon ízetlen és parasztos elméskedésekkel kicicomázott nevetség helyett sokszor szánakozást gerjesztő üres peroratiókat és erőlködésekét vagy mindég csak egy-két felkapott embernek minden kigondolható oldalról dicsoítést és istenesítést tárgyzó s ennélfogva ugyanazon dolgot százféle alakban ismétlő, silány és minden beltartalom nélküli elköszöntéseket, melyekkel a mi lakomáink sokszor az unalomig elárasztvák.

Ebéd után az innen harmadfél órányira lévő Eperjesnek indult a tudósokkal rakott tót szekérsorozat. Délelőtt mindég fel a hegynek, most mindég le a hegyről, épen oly meredek, oldalgós, köves, rossz utakon s most kedvetlen eredménnyel is, mivel egy szekér felfordult s egy társunk vállpercét eltöré. Többen a

fáradhatatlan alelnökkel gyalog tevék meg a hosszú utat egész a hegység aljáig, hol egy omlani kezdő vízár falai zárják be a völgyet. Amily kellemetlen volt az út, éppen oly kedves tekintetet nyújtott a tájék. Eledús erőben emelkednek itt fel a völgy két oldalán a leggyönyörűbb szálás bükkök, melyeknek sűrű lombjai habzó zöld bársonyként terülnék el a különféle alakú hegyeken, melyek felett uralkodóan emelkedik fel a magas Simonka. Az alkony homályában feltűnt végre előttünk magas tornyával Eperjes, egy tágas völgy lapályán elvonulva. Jobbra, egy kúpforma hegy tetején, mint egy óriás emelkedik fel a sötét láthatáron Sárosvár omladványa. Sóváron, ezen csinos mezővároson keresztül végre a fákkal szegett országútra jutván, csakhamar Eperjesen valánk, hol a városházánál szállásaink felől értesítetténk. Még aznap este fáklyászenét adott a zászlókkal kirukkolt polgári örsereg a két elnök ablakai előtt. (Folytatjuk.)

A Szemle¹³ taktikája.

[A cikk első része kissé elvont jellegű s személyi vonatkozásai miatt ma már alig érthető, ezért kihagytuk a közlésből.]

Én mindjárt első cikkemben elmondottam röviden nézeteimet a színi és művészi hatásnak egymáshozí viszonyáról, hogy igazoljam magamat: miszerint nem tartozom azon elv (?) híveihez, kik valamely társulatnak főelvét nem helyeslik, s mégis szabad akaratból tagjai;

s oly — nem mondhatom ki, miféle — szerepet sincs kedvem játszani, ki nem azon mértékkel méri a dolgokat, mellyel azokat mérni ígérkezik. Én a színi hatás elvét színügyünk jelen körülményei közt elfogadhatónak vélttem s az oly darabot elfogadtam, melyről hittem, hogy színi hatása lesz; de el kellett volna fogadnom az olyat is, melynek hatása csupa művészi; mert újra ismétlem: nem tudok drámai művet, melynek művészi hatása van, hogy egyszersmind színi hatása is ne volna. Ellenben ha az igazgatóság a művészi hatást tűzi ki főelvül, az eddig tetszéssel adatott darabok legnagyobb részét nem fogadhatnám el; sőt ha igen is ragaszkodtam volna művészi hatásos főelvünkhöz, tán... nem mondhatom ki a számot! — S ezzel valjon mit nyert volna a színház? A nemzeti színpadon sikerrel adható classicus darabokat csakhamar elő lehet számlálni; s miután a színháznak valamit folyvást adnia kell: úgy hiszem, jobb az eredeti színi hatásos középszerűségeket adnia, mint a fordítottakat. S melyik az a művészi hatásos darab, melyet választmányunk színi hatásos elve mellett visszautasított? A választmány töredékei tévedhettek ítéleteikben: hadd lássuk, ki kell nyomtatni azon művészi hatásos darabokat! A Szemle szerint is „az ily művészi gonddal és hatásra írottak élvezet fognak adni s kedves olvasmányok lesznek irodalomban és magánkörökben“; de szerintem kedves jelenetek a színpadon is! — Mire a gyertyát véka alá rejteni? Csak elő vele!... De amit a Szemle mond: „A színi hatás elve után alkotott darabok egyre buknak és reménység sincs hozzá, hogy valaha feltámadjanak, mint ez sok, majdnem mindennapi példából tudhatja ön is...“

Bocsássanak meg, azt épen nem tudhatom én is; mert fájdalommal tapasztalom: legtöbb darabnak az a bibije, hogy épen nincs a színi hatás elve után alkotva. De csak tűzzük ki a művészi hatást főelvül, lássuk: valjon drámaszerzőink nehezebb úton, magasabb követeléseknek meg fognak-e felelhetni, midőn könnyebb úton és kevesebb követelés mellett sem bírtak sikerhez jutni? Ki egy ötlet nem bírt ugrani, ugorjék két ötlet!

Az általunk vitatott tárgy kimerítve még nincs; de azt

hiszem a helyett, hogy így plankírozunk, célszerűbb lenne róla kimerítő értekezést közleni. Mint tudományos lapot, a Szemlélet illeti a kötelesség e részben a kritika gyertyáját meggyújtani; én, mint eddig, ha nem elég tisztán vagy csak igen szűk körben fog is világítani, kötelességemül ismerendem azt megtisztogatni. Mert hogy tisztán lássunk, tiszta fény kell; s csak akkor ítélnünk biztosan a tárgyak minősége fölött, ha elegendő világítás derült azokra. Azonban jövőben, kérem alásan, az oly kétértelmű beszédétől kíméljen meg a Szemle, milyen: „A tágító úr nagyon elbizva beszél, épenúgy, mintha ő valaki volna“, mert, kérem alásan, végre is kénytelen leszek megvallani, hogy én mégis csakugyan valaki vagyok s akkor aztán a közönség okvetlenül tudni fogja, hogy hát tulajdonképen ki vagyok. De akárki vagyok, legyek tágító úr, mint a Szemle címez, de e mondatát: „Mily nagy becsülete az oly borbélynak, ki érti magát“ (legközelebb adták a Sevillai borbélyt s innen kölcsönözte a Szemle e pisztolyokat) semmiesetre sem érthetem magamra; mert ámbár doktor nem vagyok, s ámbár — néha — szükség esetén — némelyeken — csupa felebaráti szeretetből — eret vágok, abból még nem következik, hogy tehát borbély vagyok — no, de lehettem volna s a Szemlének ez is elég. Azonban ha erőnek erejével a Figaró szerepét akarják rámtukmálni: legyen, egy föltétel alatt elvállalom: ha t. i. egyik részvényes úr a doktor Bartoló, a másik pedig solid zene-ismereteivel a Basilió szerepét játszandja; így aztán néhány igen színi hatásos jelenetet fogunk előadhatni, melyekhez még süllyesztők sem kellenek s épen azért igen művésziek lesznek. Én majd énekelendem: „Mily nagy becsülete az oly borbélynak, ki érti magát!“ A doktor urak pedig elmondandják: „A mi receptjeinkkel igen jól utaznak — a másvilágra.“

Egy tagja a drámabíró választmányának.

Nemzeti színház.

Április 28-án (negyedszer) III. Richárd király, szomorújáték 5 felvonásban. Írta Shakspeare; fordította Vajda Péter. Rendező s a főszerep személyesítője Egressy

Gábor. — Közönség igen mérsékelt számmal. A szerepek szokott kiosztásában csak kevés változtatás történt, amennyiben az átokban telhetetlen királynők egyikét, Erzsébetet ezúttal az Erdélybe távozott Lendvayné helyett Miskolczi Júlia játszá, Edward walesi herceget pedig a szorgalom mellett jó jövődőt ígérő Fehér Lila. A színlapon egész rakás beteg s gyöngélkedő színészt látunk hirdetve, a legjobbak néhányja pedig elutazott; vajjon a gyéren mutatkozó közönségből betegek-e vagy elutaztak azok, kik a drámákat, még a shakspeareiket is, ennyire nem látogatják? — Egressy G. — ki azontúl, hogy szerepeire hosszas tanulmányt fordít, még nagy vitatkozó is — a drámaügyet nem látja bukófélben színházunknál. „Nem a drámaügy van bukásban“, úgymond, „hanem darabjaitok, ti magyar drámaírók!“ — De csak nem kell az egész hibát a drámaírók nyakába tolni; annak, hogy a drámaügy, ha még nem épen bukófélben, de tagadhatatlan csökkenésben van (mit a drámai előadások alkalmával üresen maradó ház nagyon is kézzelfoghatólag bizonyít), kétségkívül egyik főoka III. Richárdnak oly szerencsétlen felfogása is, melyhez Egressy G. folyvást vasfejű makacs-sággal ragaszkodik s a kritika motivált tanácsainak oly fennhéjázó megvetése, főleg midőn ez Egressy G. teljesen elhibázott játékát nemcsak egyik s másik lapban, hanem egyetértőleg s így az alaposságnak figyelmet követelő valószínűségével rójja meg. — Ezen III. Richard, miként azt Egressy G. által személyesítve látjuk, kivéve egyes sikerült töredékeket, egy ízetlen veresnadrágos bohóc, ki a helyett, hogy a merész ecsettel rajzolt ördögi jellem fejleményeit s nyilatkozatait figyelemmel kísérő értelmes nézőt kielégítené, s e rendkívüli egyéniséget, melyet Shakspeare lángesze is csak kicsapongó szeszélyében teremthetett ilyenné, megfelelő játék által csak némileg is hihetővé tenné, csupán a karzat röhögéseit kelti fel. Ugyanhol van e sántikáló, heivenkedő betyárban kifejezve a shakspearei III. Richárd, ki az általa megölt Edward özvegyét a koporsó mellett átkai s könnyei özönében tudja megnyerni hízelgésének méze, ékesszólásának hatalma által; ki mély tettetéssel ámitja el az udvart s tartja bolondnak a világot, mely felett rút külseje s bűnei

dacára lovagi tulajdonai s királyi méltóság és erő kifejezése által uralkodik; ki nagyszerű, óriási gonoszágában nem megvető undorunkat, hanem aggodalmas, vérfagyasztó rettegésünket költi fel? — Mi a művészt ma is csak egyetlenegy jelenetben találtuk fel, az álmat megelőző félelem s levertség s azt követő felijedés és bünbánat jelentében, melyet ismét a kétségbeesés elszántsága vált fel. Egressy G. minden szerepet önféjüleg, saját szerű nézete szerint fog fel s azon nézethez, mely olykor hibás is lehet, következetesen játszik végig és ez kétségkívül gondolkodó s tehetséges színészre mutat; de mennyivel háladosabb reá s élvezetesb a közönségre nézve ezen következetesen keresztülvitt hűség a felállított alapnézethez, ha maga a nézet, melyből kiindul, helyes volna s a tanulmány talpraesett felfogás alapján s irányában alkalmaztatnék, vagy ha a gőg megengedné, hogy a hibásnak bizonyított nézetet azzal, melyet a kritika összesége ajánl, felcserélni méltóztassunk.

Április 30-án (először): a Bácsi, vagy: A szerelmes család, német vígjáték francia kellemmel s könnyűséggel. Írta Benedix, fordította Remellay. Rendező: Szentpétery s egyszersmind főszerepvivő. — A közönséget folytonos rózsaszínű kedvben tartó, mulatságos kis vígjáték, mely még sok jó estét szerezhet színházunk nevetni szerető közönségének. — Valódibb becse, magasabb iránya nincs, személyeit jellemeknek mondani nem lehet s egész hatása a nevelés sziuációk s véletleneknek köszönhető. A mulattató bohóságban sok hihetlenség van; ilyen különösen a címzetlen levelek oly nagy számának egyazon zsebbe gyülekezése, különösen a címzetlen kereskedői levél, melynek elcserélése pedig épen az eldöntő momentum. — Az előadás oly kerek, ügyes, összevágó volt, milyenhez mostanában csak igen ritkán van szerencsénk s derék Szentpéterynek úgy is mint színésznek, úgy is mint rendezőnek becsületére válik. Efféle „jó bácsi“ szerepekben Szentpétery szelid, nemes komikája felülmúlhatatlan s egyenesen ennek tulajdoníthatni, hogy a belbecs-nélküli vígjáték érdeme fölötti tetzésben részesült. — A kisebb szerepvivők közül dicsérettel kell említenünk Fehér Lilát (Ottli), ki igen termé-

szetesen, ügyesen és sok kellemmel játszott, csak a féltékenységű jelenetet rontotta el, harag helyett inkább csinálanságot s az elfogott versek elárulhatása felett kárörömet mutatván; és Komlóssy Idát (Vilmos) a szerelmes kis diák szerepében. Udvarhelyi M. (Virányi) kitünőleg jól adott néhány jelenetet, különösen az ügyetlen szerelemvallást.

Május elsőjén Bellini gyönyörű s már régóta nem hallott Normájában Schodelné ragyogott a főszerepben s mellette Téli k. a. tette második színi próbáját, mint Adalgisa. Ezen lecke-felmondások a közönség előtt, mely magasabb élvezetet keres, csak úgy menthetők, ha igen ritkán történnek. Téli k. a. hangjában még sok nyersesség s kellemetlen élesség van, mely főleg az átmeneteknél ri elő, mozgásaiban pedig sok ügyetlenség; azonban egyéb iskolásokkal, kik a közönség ítélőszéke előtt mostanában felléptek, bátran kiállhatja a versenyt. A karok ezúttal nem énekeltek annyi praecisióval, mint Norma előadásainál megszoktuk. — Május 4-én a színpadunkon most már kilencedszer adott, de hosszú időn át nélkülözött Rossini-féle Othello tűnt fel, oly jól s összevágólag adatva, hogy az olasz zene barátinak ez estvén valódi élvezet jutott. Othellót a kevés és kopotthangú, de dicső iskolájú, ragyogó előadású olasz énekes, Bassadonna adá, annyi hévvel s művészettel, hogy hangja hiányait el kellett felejtetni. És mellette Desdemona szerepében Schodelné állott, nemcsak nagy énekesné, hanem nagy színészné is. E kettőnek lelkes összejátszása, derekasan segítettve Wolf (Rodrigo), Váray (Brabantio), Füredy (Jágó) uraktól s a pontosan éneklő karszemélyzettől, roppant hatást idézett elő a tömött házban, mely Schodelné asszonyt és Bassadonna urat több ízben kihívá. — Othello Tell Vilmostal együtt azon műve a termékeny Rossininak, melyben legtöbb valódi becs s drámaiság van; s Othello és Desdemona olyan szerepek, melyekre nemcsak jó énekes, hanem heves szenvedélyeket élénken kifejezni tudó, valódi drámai művész is kívántatik. És Schodelné ez estvei éneke-s játékáról csaknem elmondhatni, amit Börne egykor az e szerepben csodált Malibránról elmondott: „Így panaszkod-

nak az idvezültek, ha fájdalmuk van, így robognak az istenek, ha neheztelnek hozzájuk hasonló halhatatlanokra, így sírnak, szeretnek, esdnek és gyászolnak az angyalok. Olyan volt, mint virágszőnyeg, az ember minden szelíd és büszke, halk és magas, édes és keserű érzelmeiből szöve, a különféle virágok teljes színpompájával, minden illatával s bódító erejével. E sírást könnyek nélkül sohasem láttam s nem is szeretném gyakran látni! — nem csak szájával énekelt, teste minden tagja énekelt; a hangok mint szikrák pattogtak elő szemeből, ujjából, folytak le hajairól; akkor is énekelt, ha már hallgatott“ stb.

R—B.¹⁵

Belföldi híresztelések. (Folytatás.)

Pápa, tavasz hó 19-én. — Tegnap este 5 órakor egy szívemelő ünnepélynek valánk tanui. Ugyanis az itteni izraelitaság községének főnnállása óta legelőször gyült össze a felséges király születése napjának megülésére. A buzgó hazafiúságáról honszerte ismert főrabbi, Lőv Lipót úr velős magyar beszédben köté számos hallgatóinak szívére Jesásj profétának (XXIX. 4—9.) a valóságos hazafiúságróli négy arany szabályait: 1. Becsületet hivatást válasszatok! 2. Házi erényeket tápláljatok! 3. Közhasznú intézeteket gyámolítsatok! és 4. A honért az Istenhez könyörögjete! — Mi e beszéd felől csak azt mondhatjuk: „bár a földet sarkaiban megrázó végítéleti trombita erejével harsogtak volna“ annak szavai minden magyar izraelita fülébe. — Valóban örvendetes látni, miként törekednek a helybeli izraelita község józanabbjai a kor kívánataihoz illő álláspontra jutni, így történt, hogy ugyane napon az előjáróság részéről nevezetes pénzösszeg osztatott ki 230 keresztény szűkölködő között, mihez hasonlót e községben még nem hallottunk. — Nem csekélyebb lelkesedéssel ragadák meg e község gazdagabbjai a húsvéti ünnepeken az ajándékozó alkalmat a thora felolvasása alkalmával egy alakulandó gyermekiskola felépítésére, melynek a főrabbi úr által szerkesztett tervét a nm. helytartó tanács is jóváhagyni kegyeskedett, 11.200 váltóforintot ajándékozni. És e párt mennyi üldözésnek, mennyi rágalomnak volt kitéve!

L u b r é.

Szabadka. — Mult tudósításom óta H a v y dalnoktársasága Hevesyével egyesülten egész operai előadásokban lépett fel s jelesen Linda-ban s Alvajáró-ban közmegelegedésre. A Folinus-párt irigyelni tudjuk a becskerekieknek, mert nem tudjuk: a nőnek lágy, kedves hangja s előadási modora s játéka-e vagy a férjnek fiatal, de ép erejű tiszta tenorja nyerte-e meg inkább tetszésünket? Vidéki színpadon bárhol nyereségnek tekinthetők s megvalljuk, az időt nehezen várjuk, mely épülendő színházunkban rendes élményünk kéteendi azon élvezet, melyeket mostanság a véletlen-

nek köszönheténk. Innen Szegedre mentek s így nem valósult be hosszabbí itt mulatásukra vonatkozó jóslatom. — Bloch Móricnak az ifjúsághoz címzett remek szózata itt is kellő figyelemmel olvastatott. Nincs jó irányú ifjú, ki annak minden szavaiba tökéletesen bele ne egyeznék; de a kivitel, igen, igen a kivitel? — Szokásos állat vagyunk s azért kíváncsi vagyok, multságainknál mi szerep fog ezentúl is jutni a bor istenének. És az erény s munkálkodás eszméit vajjon kinek és hánynak jutand tehetségibe megtestesíteni? S ha lesznek azok, találkoznak-e elismerő s jutalmazó keblekkel? Mert elvégre is legkevesebb lesz köztünk, kit egyedül az öntudat s nemesebb foglalkozás fölött érzett öröm foghat kielégíteni. Eszembe jut itt egy nagy mezőváros, hol az illetők az ott helyütti körülmények szerint csak úgy létesíthettek kaszinói-féle egyesületet, hogy 1-ször meghatározták: szabad mértékletesen (!) inni, azaz: részegeskedni; 2-szor szabad mértékletesen kártyázni, azaz: bankírozni; 3-szor szabad az újságokat két nap után annak, ki éri, elvinni, azaz: ellopni s megtartani. Mert ott úgy okoskodtak az illetők, ha valaki két nap alatt el nem olvassa az újságot, világos, hogy olvasni nem akarja, — tehát szabad az elvitele. Ilyféle rendszeren épült egyesület pedig, higyjétek el, sok van az országban. Mondhatná tán valaki erre, hogy ezeknek is lehet közvetve az a célja, mit Bloch Móric ajánl. Meglehet, de az emberek gyöngeségei az egyenes célokat sem közelítik meg, hol vennék tehát a tekervényesekre az erőt? — Taval említettem volt meg, hogy egy angol gróf a palityi fürdő használatára végett Londonból ígérkezett hozzánk. Most szava beváltását írhatom meg. A napokban érkezett ide egész családjával, a nyarat, sőt ha megtetszik, hosszabb időnkig is itt mulatván. Leánya, amint hírlik, itt esküszik meg spanyol vőlegényével. Egyszerű öltözési módjuk utánzandó lenne nőink által.

M a n ó.

1849.

HÖLGYFUTÁR.

Budapest

novemb. 15.

1. szám.

(Megjelenik
hétfő és vasár-
napokat ki-
vételével minden-
nap.)

Közlöny az irodalom, társasélet, művészet
és divat köréből.

(Szerkesztő-
ségi szállás:
hatvaniutcai
Horváth ház,
3-ik emel.)

Tulajdonos szerkesztő **NAGY IGNÁC.**

Hölgyfutár.

Útlevél.

A jó rend és közbátorság kívánja, hogy útlevél nélkül senki ne utazzék, ez oly világos, hogy bizonyítgatni épen nem szükséges.

Igaz ugyan, hogy ezelőtt Magyarorszáiban csak a lovak és szarvasmarhák számára kellett útlevelet váltani, hogy a szolgabíró bitangok gyanánt ne használhassa; de ez elég rosszul vala így, mert az ember, ha sok esetben nem becsesebb is, de mégis mindenesetre nagyobb figyelmet érdemel, miután gyakran nem több hasznot ugyan, de több kárt tehet.

Mivel pedig most mindenki egyenlő joggal bír s egyenlő terhekben részesül, mikép az már a paradicsomban elhatározott vala, tehát igen természetes, hogy a „Hölgyfutár“ sem indulhat tova útlevél nélkül, van tehát szerencsénk azt egész terjedelmében bemutatni.

Neve: „Hölgyfutár.“ Ehhez mindazáltal nem kell semmi különös tulajdonságot szorosán kapcsolni, mert hány példa van arra, hogy sok

Nagy ember rendkívül kicsiny, sok Lakatos tulajdonképen molnár, sok Kovács pedig szap-panos vagy éppen kefekötő.

Születéshelye: Pest megyében Pest város, ha általános értelemben vesszük, szorosabban meghatározva pedig: a gondolat birodalma, hol még most is útlevel nélkül barangolnak az utasok, kiknek épen azért nem nagy a számuk, mert veszélytől örömetst félnek a föld fiai.

Allapota: reményteljes s bár annyiszor megújulna ez, mint Viktória angol királynőnél.

Szemei: szürkések, távolról azonban kékszí-
nűeknek is látszanak, míg oldalról zöldeknek hinné az ember, talán azért, mivel egy- és két-színűség most már nem elég az embereknek. Különben hibásak, mert midőn balra tekintenek, azt is meglátják, ami jobb oldalon vagy épen hátul történik, sőt sok esetben olyasmit is pillantanak meg, ami soha nem ment végbe.

Szája: középszerű, sőt éppen kicsiny, minél fogva nem beszélhet igen hangosan, de azért a susogástól is távol van és szavaitól néme-lyeknek talán csakugyan megcsendül a fülük, mert nagy fülekbe a lassú szózat is behat.

Haja: nincs, különben barna volna; így azonban csak parókát visel, hogy midőn ellen-ségei azt hiszik, miszerint ugyancsak meg-ragadták már üstökénél fogva, szépen kicsúsz-hassék körmeik közül, otthagyván a vendég-hajat irigységre épen nem méltó martaléku, melyen kedvük szerint tölthetik bosszújukat.

Fogai: hibátlanok, s azért méltán föltehető róla, hogy harapni is tud.

Orra: a nagyobbak közé tartozik, de azért annál fogva mégsem lehet őt vezetni, mert már messziről megérzi az ily szándékot.

Beszél: magyarul, de az arany és ezüst csengetését is érti.

Vallása: török, nem azért ugyan, mintha ő szeretne sok nőt tartani, hanem mivel megfordítva óhajtaná, hogy őt tartsa néhány ezer magyar hölgy.

Különös ismertető jelek: inkább szeret nevetni, mint sírni, bosszantani, mint bosszankodni.

Útitársai: Jókedv úrfi és Nyíltság kisaszszony.

Utazásának célja: más utasokéval ellenkező, az tudniillik, hogy ahol bekopogtat, onnan többé el ne bocsássák.

Saját aláírása: igen jó és könnyen olvasható, de mégis rendkívül rossz, mert az uzsorások zálog nélkül egyetlen fillért sem adnak reá.

Kéretnek Magyarország hölgyei, hogy engedjék borús szép arcaikat ígésző mosolyra derítettetni és ragyogó szemeikből a könnyüket elvarázsoltatni, mert könnyek árjában megfulad az erő s erő nélkül dermesztő pangás az élet; ha pedig csakugyan sírni akarnak, tehát hullassanak örömkönyüket. Ezt óhajtja eszközölni a

Hölgyfutár.¹⁶

Az őszi szél és én.

Oly bús melódiát
Sivít az őszi szél! —
Jó ismerőm e hang,
A fájdalom beszél.

Temetkezési dal
Ez egy halott felett,
Kéért az égből is
Oly sok könnyű esett.

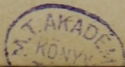
A dércsípés alatt
Haldoklik a világ,
Elveszti zöld színét
Minden fa, minden ág;

E szín reményt jelent,
Elveszti ezt a föld!
Az ég azért könnyez,
A szél azért üvölt.

Elhúnytak nékem is
Legszebb reményeim,
Sírbolt hideg szívem,
Benn holtak érzetim.

Tisztán, bizalmasan
Szerettem egykoron;
Ez érzélem helyén
Most jégvirág vagyok.

Gránit szobor gyanánt
Állt egykor szent hitem,
Eldőlt a büszke kő,
S most — romja mindenem.

*Önzéstelen szívem
Reménye mennybe vitt. —
Tengerre szállt hajóm,
S meglelte szirtjeit.*

*Meglelte szirtjeit
S rongyokra tépetett,
Engem szigetre tett
A sors habágy helyett.*

*A dús sziget nekem
Bús börtönöm leve,
Nincs itt rokon-kebel,
Nincs itt, ki értene.*

*Azért is értem én,
Ha szól az őszi szél,
Mert hangja síri dal,
S hű mása bennem él.*

Juraszek József.¹⁷

Világfájdalom.

(Vízözön előtti beszélyke.)

Írta: Nagy Ignác.

[Meglehetősen keserű humorú, naiv tartalmú elbeszélés. Helyette a következő számból Szilágyi Sándornak, a történetírónak „Levelek egy pesti hölgyhöz“ című karcolatát közöljük.]

Levelek egy pesti hölgyhöz.

Oly sokáig tétlen hevert tollamat viszont fölveszem, viszont szólok hozzád, kitől idő s körülmények oly sokáig távol tartának.

Végében eseménydús multnak, kezdetén egy új élet reményeinek átmeneti korszakot élünk, rejtelmet, titoktelit. Az a már csak emlékből létező, ez a még csak fejlődő élet ködfátyolképe.

Ne véld, hogy osziani visiókat látok erről, hogy Lusiadot akarnék írni arról. Csak a pesti közélet nuanceait festem, apróságaival s ezerti érdekességével. Mint enyésztek el a hare nyomai, a nélkülözött béke mint kezd egére derülni. Mint tűnik az a közel multból azon régióba, hova Martinuzzi s Rákóczi forradalmi tűnének, mint jönnek elő ennek képei.

Hasonlítsd csak össze a multakat, vagy nézz szét Pesten s látni fogod, hogy igazat szólék. A vásár most mult el, ha nem is volt oly nagyszerű, mint a lipcsei Messe, de élénk, zajos vala. Alig hihetéd, hogy ez ország a közelmultban annyit szenvedett! Természetesen is!

Istentől annyira megáldott tartomány, az Úrnak ily kánaánja bír elegendő takarmánnyal, hogy enyhítse a csapás súlyát, hogy az egyben okozott kárt más ággal kipótolja.

Egy pár év csak s a mostani nyomor a mult emlékében maradand fenn, vagy mint sírszellem a nagy apák ajkain élend.

Lásd barátom, ki Tokajban Champagne borát akarná előhozni, elveszteni oleum et operam. Cipész tőkéje mellett, aristokrata hoteljében boldog lehet a nélkül, hogy közelebbi viszonyba lép-

jenek, mint van ember emberrel, vagy hogy a Lánchídon a port mindketten megfizetendik.

A propos. A Lánchíd! A napokban meg fog nyílni.

A méltóságteljes oszlopok, az óriási lámpák, a bosszús oroszlánok, a vastag láncok — békók az ősz Dunán — mind arra számítvák, külön, mint együtt a legszebb kilátást nyujtsák.

Az öreg Clark egy gépet hozott Albionból, mely a híd mellé alkalmazva pontosan kimutatja: hány ember ment azon át. Lásd kedvesem, ilyen az angol, — föl tudja használni az emberek lehető csalásai ellen a mesterség erejét.

Végül egy kis tréfát: Uram öcsém mondja meg, hogy ha elkészül a Lánchíd, a nemes ember is fog-e azon krajcárt fizetni?

— Biz igen azt, uram bátyám!

— Hej, csak a jobbágyokat ne törölték volna el, mindig átvittem volna egyet magammal s azzal fizettettem volna meg!

Szilágyi S.

Hirharang.

Berlinben egy polgár kérde a másiktól, hogy ugyan miről lehet megismerni a magyar menekvőket s azon választ nyéré, hogy arról, miszerint azok igen tisztán és hibátlanul beszélnek a német nyelvet.

Budapesten igen sok szállás üresen áll most, különösen a felsőbb emeletekben. Minél magasabbra jut az ember, annál több ürességgel találkozik.

Budapesten ellenben most épen semmiféle új köpenyt nem láthatni, csak a tavalyit fordították meg az emberek, mert ezt sokkal ildomosabbnak tartják gazdasági szempontból.

Írlandból azon örvendetes tudósítást kapá a miniszterelnök, hogy ott ezen télen a burgonya nem fog megfagyni.

A hivatalos tudósítás mindazáltal feledé megjegyezni, mikép ezen örvendetes hír onnan ered, mivel a szegénységnek már nincs burgonyája.

Madridban a miniszterség ismét változott, de mondják, hogy ez sem fog sokáig virítani, mert Spanyolországban sokkal könnyebb új minisztereket, mint új hitelezőket találni.

Debreceni utasok állítják, hogy azon vidéken most igen sok rablás történik. Hogy nagy ott most a szegénylegények száma, azt könnyen gondolhatni, de hogy mindnyájan találnak elrabolni valót, az csakugyan csodálatos.

Bécsből többi közt egy szabó is érkezett a mostani pesti vásárra, ki oly kabátokat is árult, miket kifordítva is viselhetni. Ez elmés találmány ugyan, de nagy bajt okozand a rendőrségnek, ha például valami kék kabátos tolvaj rögtön szürke kabátú becsületes emberré változhatik.

Irodalmunk mozogni kezd, Szilágyitól érdekes röpirat jelent meg e napokban, mely a forradalom utolsó napjait élénkül ecseteli. Olvassák önök, szép hölgyek s aztán iparkodjanak a haza sebeit gyógyítani.

Iskoláink meglehetősen üresek, különösen jogász táncvigalomra alig lehet kilátás; de minek is, hiszen az utóbbi két évben úgyis eléggé megtáncoltatták a boldogtalan corpus iurist. Azért esett vastagsága dacára is sorvadásba.

Ezüst menyekzőnk volt e napokban, még pedig nyolc nap alatt három, a művészet körében. Nemzeti színházunkban ugyanis eljátszák a „Teufels Mühle“, „Ein Uhr“ és „Lebendig todte Eheleute“ című mulatságos színműveket, miknek hatásában Budán épen huszonöt év előtt gyönyörködtünk. Adja Isten, hogy annak idejében az arany menyekzőkről is tudósíthassuk nyájas olvasóinkat!

Réthyt mult vasárnap, midőn színházunkban a „Csikós“ adaték, melyben a címszerepet ő játszá, egy vidéki néző így dicsérte meg: „Lehetetlen, hogy ez az ember színész legyen, ily természetesen nem lehet az életet utánozni!

Jegyzetek.

¹ A gazetta eredetileg velencei váltópénz volt körülbelül 7 f értékben. Ennyibe került a hivatalos híradásokat tartalmazó „Notizie scritte“, az írott újság. — Az első nyomtatott újság 1612-ben Németországban jelent meg

² Molnár Sándor, a folyóirat expeditora és fordítója. — A gyakran előforduló „yz“ alatt pedig valószínűen Berecz Károly rejtőzik.

³ Currente pecunia = folyó pénzben.

^{3a} A kormányszéki ügyek most még latin nyelven tárgyalandók.

⁴ Dr. Toldy Ferenc, a magyar irodalmi történetírás atyja, Schedel nevű budai német családból származott.

⁵ Spanyolországban a községi elöljáró neve.

⁶ Gaál József szatirája.

⁷ A konzervatívok hírlapja. A haladó szellemű folyóiratok nagy tollharcokat vívtak vele.

⁸ Híres külföldi színészek.

⁹ Bármily különösen hangzik, volt olyan ember, aki nyilvánosan vitatta, hogy Kölcsey, a Hymnus szerzője, „semmit sem tőn, amiért emlékszoborra volna méltó“.

^{9a} A nevetséges gyakran jobban és hathatósabban old meg nagy kérdéseket, mint az, ami komoly. (Hor. Sat. I. 10.).

¹⁰ Az Életképek számos vezetőcikke szól az ifjúsághoz. Ilyent találunk e számban is Bús Auréltól. Mégsem azt közöljük, hanem a két héttel előbbi számból Bloch Móricnak azonos című remek szózatát vesszük át, mert ez országos hatást váltott ki, amint azt az ugyane számban olvasható szabadkai híradás is bizonyítja.

¹¹ Ballagi Mór, a szótáríró.

¹² Erdélyi pap, költő.

¹³ Felvidéki község (Szepes vm.).

¹⁴ Teljes címén: Magyar Szépirodalmi Szemle. A Kisfaludy-Társaság megbízásából szerkesztette Erdélyi János. — 1847. május 2-i számában a színházi rovatban többek között ez a megjegyzés olvasható: „A színházi hatás elve után alkotott darabok egyre buknak“. Erre válaszol az Életképek. A vita tárgya az, hogy költői vagy színi hatásra törekedjék-e inkább a drámaíró.

¹⁵ Valószínűen Frankenburg Adolf.

¹⁶ Nagy Ignác.

¹⁷ Ismeretlen nevű költő.

TARTALOM.

	Lap
ELŐSZÓ	3
BEVEZETÉS	5
ATHENAEUM, 1837. január 1. (első szám)	9
[Gondolatközlés s annak eszközei (Bajza), 9. l. — Berzsenyi emlékezete (Vörösmarty), 22. l. — Az emberi erő növekedése és fogyása (M.), 24. l.]	
ATHENAEUM, 1842. május 22. (hatvanegyedik szám) ..	26
[Vázlatok a magyar nyelvtörténetből (D. Schedel Ferenc), 27. l. — A borozó (Petrovics Sándor), Májusban (Tompá Mihály), 36. l. — Spanyol színészet (yz), 37. l. — Hírlapi ellenőr (Egy fontolva haladó), 38. l. — Egyveleg, Böngészet (Berecz Károly), 40. l. — Jelentések, 42. l.]	
ÉLETKÉPEK, 1847. május 8. (tizenkilencedik szám)	43
[Belföldi híresztelések, 44. l. — Az ifjúsághoz (Dr. Bloch Móric), 46. l. — Válasz Petőfinek (Arany János), 55. l. — Tükördarabok Erdélyből (Medgyes Lajos), 57. l. — Vándorjegyzetek a Magyar Orvosok és Természetvizsgálók nagygyűléséről, 63. l. — A Szemle taktikája (Egy tagja a drámabíráló bizottságnak), 68. l. — Nemzeti Színház (R—B), 70. l. — Belföldi híresztelések, 75 l.]	
HÖLGYFUTAR, 1849. november 15. (első szám)	77
[Ütlevél (Hölgyfutár), 77. l. — Az őszi szél és én (Juraszek József), 80. l. — Levelek egy pesti hölgyhöz (Szilágyi S.), 82. l. — Hirharang, 83. l.]	
JEGYZETEK	85

11. **Szent Erzsébet legendája. Szent Elek legendája. Halál himnusza.** Sajtó alá rendezte dr. *Tordai Ányos* igazgató. Kiadta a *Ciszterci Rend bajai III. Béla-reál-gimnáziuma*.
12. **Siralmas Panasz.** Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Ollé István* tanár. Kiadta a *budapesti Zrínyi Miklós reál-gimnázium*.
13. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai** (második sorozat). Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Juhász Géza* tanár. Kiadta a *debreceni fiú felső kereskedelmi iskola önképzőköre*.
14. **Vedres István: A Tiszát a Dunával öszvekapcsoló új hajókázható esatorna.** (1805.) Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Farkas László* tanár. Kiadta a *Budapest-Székesfővárosi „Gróf Széchenyi István” felső kereskedelmi iskola*.
15. **Bessenyei György: Anyai Oktatás.** Tanítványaival sajtó alá rendezte *Sebestyén Erzsébet* tanár. Kiadta a *budapesti II. ker. áll. tanítónőképző-intézet*.
16. **Bessenyei György: Magyarság. A magyar néző.** Tanítványaikkal sajtó alá rendezték *Gazdag Lajos, Horváth L. László, Kovács Miklós, dr. vitéz Polgáry István* tanárok. Kiadta a *budapesti Mátyás király-reál-gimnázium „Mátyás király” önképzőköre*.
17. **Hajnal Mátyás: Az Jesus szívét szerető szíveknek ájtatosságára szíves képekkel kiformáltatott és azok-
rul való elmélkedésekkel és imádságokkal meg-
magyarázott könyvecske.** (1629.) Kiadta a *buda-
pesti Szent Margit-leánygimnázium*.
18. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai** (harmadik sorozat). Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Lányi Ernő* tanár. Kiadta a *budapesti Bolyai-reál-iskola önképzőköre*.
19. **Péterfy Jenő dramaturgiai dolgozatai** (negyedik sorozat). Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Halász László* tanár. Kiadta a *budapesti Berzsényi Dániel-reál-gimnázium*.
20. **Pázmány világa.** Összeállította: *Brisits Frigyes*. Kiadta a *Királyi Magyar Eggetemi Nyomda*.

21. **Tragédia magyar nyelven.** Az Sophocles Electrájából nagyobb részre fordított és az keresztyéneknek erkölcsöknek jobbításokra például, szépen játéknak módja szerint rendeltetett Pesti Bornemisza Péter deák által. Sajtó alá rendezte és kiadta báró *Diószeghy Erzsébet*.
22. **Riedl Frigyes: Vajda, Reviczky, Komjáthy.** Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Biczó Ferenc* tanár. Kiadta a *kaposvári egyesületi leánygimnázium önképzőköre*.
23. **Berzsenyi Dániel: A magyarországi mezei szorgalom némely akadályairul.** Tanítványaival sajtó alá rendezte dr. *Merényi Oszkár* tanár. Kiadta a *kaposvári községi fiú felső kereskedelmi iskola önképzőköre*.
24. **Régi magyar folyóiratok szemelvényekben.** (Athenaeum, Életképek, Hölgyfutár.) Tanítványaival sajtó alá rendezte *Dongó Orbán* tanár. Kiadták a *buda-pesti áll. Szent László reálgimnázium növendékei*.

Az országos érdeklődést keltett sorozatot a legfelsőbb kulturális hatóság is szívesen támogatja.

A V. K. M. 30.449/932. V. ü. o. sz. alatt melegen ajánlja a M. I. R. köteteit a középiskolai tanári könyvtáraknak,

660—02—90/1931. sz. alatt a kereskedelmi iskolák és tanító-, valamint tanítónőképző-intézetek tanári könyvtárainak,

39.455/932. VI. ü. o. sz. alatt a polgári fiú- és leányiskolák tanári könyvtárainak és

24/932. Ifj. Irodalmi Tanács sz. alatt az Ifjúsági könyvtárak VII. csoportjába való beszerzésre.